

Innagerende atferd i barnehagen

Hvilke utfordringer møter vi i arbeidet med de innagerende barna i barnehagen? Hvordan kan vi utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse?

Unni Dahl Ottesen

Masteroppgave i spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige
fakultet. Institutt for Spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

05.11.07

Innhold

INNHold.....	2
SAMMENDRAG:.....	5
FORORD	7
1. INNLEDNING.....	8
1.1 PROBLEMSTILLING.....	8
1.2 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	9
2. INNAGERENDE ATFERDSVANSKER.	11
2.1 HVA ER INNAGERENDE ATFERDSVANSKER?	11
2.2 DET INNAGERENDE BARNET.....	13
2.2.1 <i>Det usynlige barnet</i>	13
2.3 BEGREPSAVKLARING	14
2.4 UTFORDRINGER KNYTTET TIL DET Å ARBEIDE MED DE INNAGERENDE BARNA I BARNEHAGEN	15
2.5 MULIG PROBLEMATIKK SENERE I LIVET	19
2.6 RISIKO- OG BESKYTTENDE FAKTORER FOR DE INNAGERENDE BARNA	20
2.6.1 <i>Risikofaktorer hos barnet</i>	20
2.6.2 <i>Risikofaktorer hos foreldrene og i miljøet</i>	20
2.6.3 <i>Beskyttende faktorer hos barnet</i>	21
2.6.4 <i>Beskyttende faktorer i familien</i>	21
2.6.5 <i>Beskyttende faktorer i miljøet</i>	22
2.7 RAMMEPLAN FOR BARNEHAGEN	22
2.8 SOSIAL KOMPETANSE.....	25
2.9 HVORDAN BESKRIVER VI DET INNAGERENDE BARNETS SOSIALE KOMPETANSE?	27

3.	TILTAK	29
3.1	VOKSEN – BARN – TILTAK	29
3.2	STEG FOR STEG	32
3.3	BARN – BARN – TILTAK	33
3.4	FORELDRESAMARBEID.....	34
3.5	SAMARBEID MELLOM SYSTEMER	35
3.6	VOKSNE SOM VEILEDENDE DELTAKERE	36
4.	TEORIER RUNDT DET NYFØDTE BARNET OG DETS TILKNYTNINGSPROSESSER	38
4.1	DANIEL STERNS NYERE TILKNYTNINGSTEORI	38
4.1.1	<i>Det gryende selvet (0-2 mnd) – Følelsenes verden.</i>	38
4.1.2	<i>Kjerneselvet (2-6 mnd) – Den nære sosiale verden.</i>	39
4.1.3	<i>Det subjektive selvet (7-15 mnd) – Sinnelandskapets verden.</i>	39
4.1.4	<i>Det verbale selv (15-18 mnd) – Ordenes verden.</i>	40
4.1.5	<i>Det narrative selvet (3-31/2 år) – Historienes verden</i>	41
4.2	ANERKJENNELSENS KUNST	41
4.2.1	<i>Lytting:</i>	42
4.2.2	<i>Forståelse</i>	43
4.2.3	<i>Aksept</i>	43
4.2.4	<i>Bekreftelse</i>	44
5.	METODE	45
5.1	DATAINNSAMLING.....	45
5.2	DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU	46
5.2.1	<i>Tematisering</i>	46
5.2.2	<i>Planlegging</i>	47

5.2.3	<i>Intervjuing</i>	51
5.2.4	<i>Transkribering</i>	53
5.2.5	<i>Analysering</i>	55
5.2.6	<i>Verifisering</i>	55
5.2.7	<i>Rapportering</i>	56
5.3	KILDEKRITIKK	56
6.	KATEGORISERING	60
6.1	INFORMANTENES KJENNSKAP TIL BEGREPENE INNAGERENDE ATFERDSVANSKER, DET INNAGERENDE BARNET OG SOSIAL KOMPETANSE.....	60
6.2	INFORMANTENES UTFORDRINGER I MØTE MED DE INNAGERENDE BARN I BARNEHAGEN	61
6.3	INFORMANTENES FORSLAG TIL TILTAK SOM KAN VÆRE MED PÅ Å UTVIKLE OG ØKE DE INNAGERENDE BARNAS SOSIALE KOMPETANSE.....	61
7.	DRØFTINGSKAPITTEL	64
7.1	INFORMANTENES KJENNSKAP TIL BEGREPENE INNAGERENDE ATFERDSVANSKER, DET INNAGERENDE BARNET OG SOSIAL KOMPETANSE.....	64
7.2	INFORMANTENES UTFORDRINGER I MØTE MED DE INNAGERENDE BARN I BARNEHAGEN	69
7.3	INFORMANTENES FORSLAG TIL TILTAK SOM KAN VÆRE MED PÅ Å UTVIKLE OG ØKE DE INNAGERENDE BARNAS SOSIALE KOMPETANSE	72
8.	AVSLUTNING	82
	KILDELISTE	84
	VEDLEGG 1	87
	VEDLEGG 2	89

Sammendrag:

Denne masteroppgaven belyser temaet innagerende atferdsvansker i forhold til barn i førskolealder. Terje Ogden og Ingrid Lund er begge enige om at barn med atferdsvansker allerede i førskolealder kan utvikle alvorlige atferdsvansker, både når det gjelder utagerende og innagerende atferdsvansker. Det kanskje ikke alle er klar over er at innagerende atferdsvansker kan være like problematisk som utagerende atferdsvansker i barnehagealder. Min problemstilling er som følgende:

Hvilke utfordringer møter vi i arbeidet med de innagerende barna i barnehagen?

Hvordan kan vi utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse?

Begrepet atferdsvansker er et velkjent begrep som er relativt godt kjent blant de som arbeider i barnehagen. Når man derimot kommer inn på begrepet innagerende atferdsvansker kan det virke som om mange er usikre på hva det begrepet kan bety. For å kunne møte de innagerende barna på deres egne premisser er det viktig å vite hva innagerende atferdsvansker er, hvilke utfordringer man kan møte og ikke minst hvilke tiltak som kan hjelpe disse barna i deres samspill med andre mennesker i barnehagesammenheng.

I masteroppgaven har jeg jeg omtalt teori som belyser begrepene knyttet til innagerende atferdsvansker. I denne forbindelse har jeg også valgt å konsentrere meg om Sterns teori rundt det nyfødte barnet og dets tilknytningsprosesser. Denne teorien sier noe om hvordan det lille barnet reagerer på det tidligste samspillet med sine nære og hvilke konsekvenser det kan ha for den senere utviklingen. Ved siden av det har jeg benyttet meg av teori knyttet til begrepene sosial kompetanse og barns medvirkningsrett i barnehagen. Jeg har brukt relevant teori fra de to Rammeplanene for barnehagen, samtidig som jeg har sammenlignet dem med tanke på det som er sagt om aktuell teori. Jeg har også omtalt begrepet anerkjennelse fordi jeg mener dette kan knyttes til hvordan de voksne burde være i sin relasjon med de innagerende barna i barnehagen.

Problemstillingene mine har blitt belyst gjennom det kvalitative forskningsintervjuet. Jeg utarbeidet en intervjuguide med 10 spørsmål som ble sendt til informantene i god tid. Jeg intervjuet 1 styrer, 3 pedagogiske ledere og 3 fagarbeidere. Mitt formål med denne undersøkelsen var å få et innblikk i hvilken kjennskap informantene hadde til begreper knyttet til innagerende atferdsvansker, hvilke utfordringer de mente de møtte i forhold til den innagerende barnegruppen i barnehagen og hvilke tiltak de så på som viktige for å utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse.

Intervjuundersøkelsen avdekket at informantene hadde kunnskap om hvem det innagerende barnet i barnehagen var, men at de var usikre på teorien innen feltet innagerende atferdsvansker. Under intervjuundersøkelsen kom det også ganske klart frem at de voksne var bekymret over at de innagerende barna kunne bli litt "borte" i forhold til de mer aktive barna. Hovedutfordringene blant informantene dreide seg om det å klare å se barnet, og det å klare å etablere kontakt med det innagerende barnet, samt det å få barnet til å knytte kontakter med andre i barnehagemiljøet. På tiltakssiden ble lekegrupper og det å la det innagerende barnet være i mindre grupper, sett på som et viktig tiltak for å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse. I intervjuene ble det nevnt få tiltak knyttet til voksen – barn tiltak. Undersøkelsen viser at samarbeid mellom barnehage og foreldre er vektlagt i stor grad, samtidig som PPT blir sett på som en svært viktig samarbeidspartner. Informantene i undersøkelsen er opptatt av å utvikle sin egen kompetanse innen dette feltet, men at det kan være vanskelig å følge opp den innagerende barnegruppen fordi mye av tiden kan gå med på å aktivisere de som hele tiden krever mer.

FORORD

Når jeg startet på masteroppgaven, så fant jeg fort ut at dette arbeidet ville ta lang tid. Jeg valgte dette temaet fordi jeg har et stort engasjement når det gjelder den innagerende barnegruppen. Denne oppgaven hadde ikke blitt til uten hjelp, veiledning og støtte fra andre. Den jeg først og fremst vil takke er veilederen min, Rakel K. Rohde Næss. Hun har vært en viktig pådriver og motivator når det gjaldt å få oppgaven ferdig til tiden. Jeg vil også benytte anledningen til å rette en stor takk til de 7 informantene som var villige til å bli med i min intervjuundersøkelse. Til slutt vil jeg takke mann og barn for å holde ut med meg gjennom denne perioden.

1. Innledning

Innagerende atferdsvansker er et tema som opptar meg fordi jeg har erfaring i det å arbeide med den innagerende barnegruppen. En annen grunn til at jeg velger å fordype meg innen feltet som dreier seg om innagerende atferdsvansker er fordi jeg har hørt veldig lite om denne gruppen barn i barnehagesammenheng. I Norge finnes det lite teori på dette feltet, samtidig som flere forelesere på spesialpedagogikkfeltet har vært opptatt av at det er viktig å fange opp de ”stille”, ”tause” og ”usynlige barna” barnehagen fordi det kan få alvorlige konsekvenser for barna hvis vi ikke gjør det. Jeg har hele tiden engasjert meg i arbeidet med disse såkalte ”usynlige barna”, men må innrømme at jeg har jobbet mest med utagerende barn både som spesialpedagog og pedagogisk leder/styrer. Det er noe eget ved det å klare å etablere en gjensidig relasjon med et ”stille” barn, som i utgangspunktet ikke snakker til deg og som prøver å unngå øyekontakt. Når du klarer å opprette kontakt og skape en relasjon til et slikt barn, så gjør det noe med deg både som menneske og pedagog.

Jeg synes det er viktig at de som arbeider i barnehagen har en reflektert holdning til hvordan man skal møte de innagerende barna. For å kunne møte de innagerende barna på deres egne premisser er det viktig å vite hva innagerende atferdsvansker er, hvilke utfordringer man kan møte og ikke minst hvilke tiltak som kan hjelpe disse barna i deres samspill med andre mennesker.

1.1 Problemstilling

Hvilke utfordringer møter vi i arbeidet med de innagerende barna i barnehagen?
Hvordan kan vi utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse?

Jeg tolker den første delen av problemstillingen som at jeg skal belyse hvilke utfordringer barnhagepersonalet møter i hverdagen med de innagerende barna. Utfordringer kan lett oversettes til ting vi synes det er vanskelig å gjøre noe med. Når jeg sier barnhagepersonalet, så refererer jeg til alle som arbeider med barna i

---

barnehagen. Det er viktig at både assistenter, fagarbeidere og førskolelærere får muligheten til å uttale seg om utfordringer de møter i sitt arbeide med de innagerende barna, fordi barnet alltid vil møte på alle disse arbeidsgruppene i sin hverdag. Jeg forstår innagerende atferd som en væremåte som er preget av nervøs og hemmet atferd. Det innagerende barnet beskrives av flere som et barn som trekker seg sosialt tilbake, som er passiv og som nesten alltid virker usikker i sin omgang med andre. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) hevder de innagerende barna ofte er preget av tristhet, og at de sjelden er glade og spontane.

Problemstillingens andre del søker å belyse hvilket arbeid det er lagt ned i barnehagene for å få de innagerende barna til å bygge relasjoner til de andre i barnegruppa. Jeg forstår det med å utvikle relasjoner, som at det innagerende barnet kan utvikle en ferdighet med hensyn til det å kunne omgås andre mennesker (Jamfør Juul og Jensen, 2003). Begrepene ”utvikle” og ”øke” er synonymt med det at barna opplever en positiv progresjon i deres utvikling av egen sosial kompetanse. Når jeg definerer begrepet sosial kompetanse, støtter jeg meg til Kari Lamers definisjon. Lamer (1999) sier at sosial kompetanse handler om det å klare å mestre samspill med andre, og at det handler om å lykkes i det å omgås andre. I denne delen av problemstillingen er jeg også opptatt av å få fram hvordan de som arbeider i barnhagen kan sette inn tiltak, for å gi de innagerende barna redskaper som setter de i stand til å utvikle og øke sin egen sosiale kompetanse.

1.2 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 presenterer jeg relevant teori i forhold til begrepet innagerende atferdsvansker. Jeg går inn på ulike definisjoner, beskriver hvordan det innagerende barnet kan være og jeg kommer inn på hvilke utfordringer det kan knyttes til det å arbeide med de innagerende barna i barnehagen. Deretter kommer jeg inn på risikofaktorer og beskyttende faktorer, samt relevant teori fra Rammeplan for barnehagen. Avslutningsvis i dette kapitlet kommer jeg inn på hva sosial kompetanse

er og hvordan de innagerende barnas sosiale kompetanse kan fortone seg for oss. I kapittel 3 presenterer jeg ulike tiltak i arbeidet med innagerende barn.

I kapittel 4 kommer jeg inn på teorier rundt det nyfødte barnet og dets tilknytningsprosesser. Først går jeg inn på Daniel Sterns teori. Deretter presenterer jeg Schibbyes begrep som dreier seg om anerkjennelse. Dette begrepet kan knyttes til det som står sentralt i Daniel Sterns teori.

I kapittel 5 gir jeg en redegjørelse for hvilken metode jeg har valgt for innhenting av data og begrunnelse for dette valget. Jeg har valgt det kvalitative forskingsintervjuet som metode, og beskriver derfor denne metodens syv stadier ut ifra teori og erfaringer jeg har gjort meg underveis i denne prosessen.

I kapittel 6 presenteres mine funn knyttet til intervjuundersøkelsen. Jeg har kategorisert funnene i tre hovedkategorier. Hovedkategoriene er som følgende:

- 1) Informantenes kjennskap til begrepene innagerende atferdsvansker, det innagerende barnet og sosial kompetanse
- 2) Informantenes utfordringer i møte med de innagerende barna i barnehagen
- 3) Informantenes forslag til tiltak som kan være med på å utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse.

I kapittel 7 drøfter jeg teori opp mot mine funn i de tre hovedkategoriene i kapittel 6.

Avslutningsvis, i kapittel 8, søker jeg og oppsummere i korte trekk hva oppgaven har handlet om, og konkludere i forhold til problemstillingen.

---

2. Innagerende atferdsvansker.

Når vi snakker om innagerende atferd bruker vi forskjellige begreper som feks det ”tilbaketrukkete” barnet, det ”stille” barnet, eller ”det sjenerte barnet”. Lund (2004b) hevder at det gjennom forskning blir slått fast at det er ca like mange gutter som jenter som utvikler innagerende atferdsvansker i førskolealder. Det er først ved 14 års alder at man kan se at det forekommer innagerende atferdsvansker oftere blant jenter enn blant gutter.

2.1 Hva er innagerende atferdsvansker?

Ingrid Lund (2004b) har valgt å bruke innagerende atferd som et paraplybegrep for den gruppen barn/elever hun beskriver i boken sin. Lund (2006: 9) definerer begrepet innagerende atferd som:

”En benevnelse på en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. Uttrykk som kommuniseres kan være: sårbar, avvisende, deprimert, tilbaketrukket, angst og usikkerhet”

En annen definisjon Lund (2004b) arbeider ut fra er at innagerende atferd kjennetegnes av nervøs og hemmet atferd. Denne atferden kan da være preget av bla personlighetsvansker, nevrotiske trekk og angst. Lund (2004b) sier videre at disse barna gjerne unngår nye og ukjente situasjoner, at de ofte kan virke triste, passive og være preget av en hel del overkontroll. Videre sier Lund (2004b) at atferdsbeskrivelsen må være av en slik art at varighet, intensitet og frekvens at den iallfall dekker tre av punktene i definisjonen til Sørli og Nordahl.

Sørli og Nordahl (1998) sier i sin definisjon om ”problematferd” at denne atferden omfatter all elevatferd som kan skape problemer i skolen fordi den:

1) bryter med gjeldende normer for det som betegnes som forventet atferd.

2) hemmer læring og/eller utvikling hos barnet selv.

3) hindrer positiv samhandling med de andre barna.

I utgangspunktet er min masteroppgave vinklet mot innagerende atferdsvansker i forbindelse med barn i barnehage. Jeg mener likevel denne definisjonen kan relateres til barn i barnehage fordi det innagerende barnets atferd kan skape problemer i barnehagen på samme måte som på skolen. Sørli og Nordahl (1998) beskriver videre de innagerende som ulykkelige, ensomme, passive, engstelige og relasjonsskadde. De fremhever også ensomhet, alenehet, dårlig selvoppfatning, passivitet, depresjon, angst og usikkerhet som eksempler på den innagerende atferden. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) hevder at de innagerende barna kan bli sett på som hemmete, sosialt isolerte og engstelige, samtidig som atferden stadig kan være preget av tristhet, liten glede og spontanitet. Lund (2004b) hevder at de innagerende barna ikke er en ensartet gruppe, men at denne gruppen barn er sammensatt av individer med ulike behov, tanker og opplevelser knyttet til atferden. Hilde L. Damsgaard (2003) knytter den innadvendte og den utagerende atferden til sosiale og emosjonelle vansker. Hun sier at:

”Sosiale og emosjonelle vansker fanger opp både den utagerende og den innadvendte atferden. Kombinasjonen av disse to dimensjonene er med på å fremheve sammenhengen mellom det sosiale (ytre) og det emosjonelle (indre)”. (Damsgaard, 2003: 58).

Damsgaard (2003) hevder videre at en slik bruk av dette begrepet kan lede oppmerksomheten mot en forståelse av årsak og virkning. Her ser man utagerende atferd som er forårsaket av indre vansker, eller at barnet har sosiale vansker som fører til emosjonelle problemer. Terje Ogden (1996) benytter seg av begrepene utagerende atferd på den ene siden og passivitet, tilbaketrekkings- og unngåelsesatferd på den andre siden. Med det mener han at vi vanligvis arbeider ut i fra to hovedformer for atferdsvansker. På den ene siden har man det impulsive barnet som ofte handler før det tenker. Dette kaller vi utagerende atferd, og den rammer oftest andre enn barnet selv. På den andre siden har vi det innagerende barnet som trekker seg sosialt tilbake,

---

som er passiv og som nesten alltid virker usikker i sin omgang med andre. Denne atferden blir sett på som mindre synlig, og kalles derfor innadvendt atferd (Jamfør Ogden, 1996).

2.2 Det innagerende barnet

Jeg vil starte dette kapitlet med å gi leseren en kortversjon av historien om det usynlige barnet Ninni, skrevet av Tove Jansson (1962). Denne skjønnlitterære boken illustrerer problematikken rundt den innagerende barnegruppa på en svært god måte, samtidig som den kan være med på å gi oss et bilde av hvordan det innagerende barnet kan være.

2.2.1 Det usynlige barnet

Ninni kom til Mummidalen en mørk regnværskveld. Tootiki forklarer Mummifamilien at Ninni er usynlig fordi hun ble skremt skikkelig av en tante. Mummimamma fant en kur som het – Hvis ens venner blir tåkete og vanskelige å se. Morgen etter kunne man se Ninnis føtter. Når Mummimamma ikke syns det var så ille at Ninni mistet eplemosglasset i bakken, så kom plutselig beina hennes tilsyne. Når kvelden kom satte Mummimamma seg ned for å sy en liten kjole. Neste morgen hadde Ninni på seg kjolen og sjalet, og hun var synlig helt opp til halsen. En dag skulle Mummifamilien ned å trekke opp båten og Mummimamma satte seg ned på brygga. Når Mummipappa skulle til å dytte litt på Mummimamma så var Ninni der og bet Mummipappa i halen. Plutselig kunne de se hele Ninni med oppstoppnese og rød pannelugg. Nå ble hun blitt synlig for alle. Tove Janssons (1962) historie om det usynlige barnet Ninni kan få den innagerende barnegruppen til å innse at de ikke er alene, og at det faktisk finnes hjelp å få. Boken illustrerer også på en god måte hvorfor det er så viktig å hjelpe de innagerende barna med å utvikle egen selvtillit, selvfølelse og selvhverdelse. I mormors huskur stod det sikkert mye om hvor viktig det er å gi barnet masse oppmerksomhet, og hvor viktig det er å vise at man bryr seg om barnet. Dette kan være en parallell til virkelighetens usynlige barn. Når vi

oppdager et usynlig barn bør vi gi dette barnet mye positiv oppmerksomhet og tid. Samtidig som vi prøver å gi det innagerende barnet oppmerksomhet og tid, så bør vi også fokusere på å gi det ros og gode tilbakemeldinger. Videre burde vi prøve og få med oss det innagerende barnet på aktiviteter som det mestrer. Jeg tror mange av disse tiltakene var med på å hjelpe Ninni i prosessen med å bli synlig. Når Lille My var lei av høfligheten til Ninni, så sa hun at Ninni aldri ville få et ansikt før hun lærte seg å slåss! Det hun i overført betydning mente var nok at hun mente at Ninni måtte hevde seg litt sterkere, og ikke finne seg i alt. Når så Ninni satte de skarpe tennene sine i Mummipappas hale, så viste hun endelig alle en holdning som ikke hadde vært der før. Akkurat i det øyeblikket ble Ninni synlig for alle de som bodde i Mummidalen. Denne erfaringen ga Ninni bedre selvtillit, samtidig som hun lærte hvordan hun kunne hevde seg selv i andres selskap.

2.3 Begrepsavklaring

Før jeg går videre i oppgaven føler jeg at det er viktig å definere begrepene selvbilde, selvtillit, selvfølelse, selvhevdelse og identitet.

Lund (2004b) sier selvtillit er basert på de tingene vi mennesker er flinke til, det vil si at selvtillit er knyttet til handling. Selvfølelse og selvbilde er mer vår viten om og opplevelse av hvem vi er. Stein E. Ulvund (2007) sier at selvbildet handler i stor grad om hvordan barnet oppfatter seg selv, og at det i stor grad formes av at barnet speiler seg i de andre barnas/voksnes reaksjoner. Ulvund (2007) påpeker også at det å ha et godt selvbilde gjør barn lykkelige og robuste, og gir dem en bedre evne til å takle nederlag og påkjenninger i framtiden. Selvfølelsen handler kort og godt om hvor godt vi kjenner oss selv, og hvordan vi forholder oss til det vi vet.

Kari Lamer (1999) definerer selvhevdelse som:

”Selvhevdelse handler om å tore å handle i tråd med sine egne vurderinger og standpunkter i samspeillet med andre, og å ta sosiale initiativer. Da er det viktig med

---

en generell optimisme i forhold til den praktiske gjennomføringen av de slutningene man har kommet fram til” (Lamer, 1999: 48).

Gjervan (2006) hevder at identitet alltid kan si noe om hvem jeg er, eller noe om hvem du er. Når man snakker om identitet, så kan det forstås som vårt selvbilde, vår selvoppfatning og selvfølelse. For å finne ut hvem man er må man være i relasjoner med andre barn og voksne. Noen av barnehagebarnas faste elementer av identitet kan være at barnet presenterer seg selv som gutt eller jente, som storebror/lillebror, eldst/youngst i barnehagen, om de er flinke til noe eller hva de liker å gjøre. Gjervan (2006) hevder videre at identitet kan defineres både utifra en subjektiv og en sosial tilskrevet identitet. Den subjektive identiteten kan defineres som individets opplevelse av seg selv. Dette er barnets forståelse av de andres opplevelse av seg selv. Sosialt tilskrevne identiteter blir ikke definert av barnet selv, men av andre mennesker rundt det. Et viktig prinsipp i barnehagen burde være å skape et naturlig mangfold. Dette er med på å gi alle barn identitetsbekreftelse, og ikke minst et mer positivt selvbilde. Solli (1993) beretter at positiv identitet blir karakterisert som det å lett komme i kontakt med andre, det å ha god selvtilit og det å være et individ som kan ”tenke sjæl”.

2.4 Utfordringer knyttet til det å arbeide med de innagerende barna i barnehagen

Flaten (2006) sier at man hadde et annerledes syn på de innagerende barna før i tiden. Det å være sjenert ble da betegnet som en dyd. For barn og unge har begrepet sjenanse blitt mer og mer brukt for å beskrive en ubehagelig sosial situasjon (Jamfør Flaten, 2006). For å kunne klare å møte samfunnets krav blir det ofte stillt høye krav til barnets sosiale ferdigheter og barnets fleksibilitet. Anne Nielsen (2007) beskriver de innagerende individene som mer disponert for å fremstå som stille og beskjedne uten at det nødvendigvis er usunt. Nielsen (2007) påpeker at denne gruppen med mennesker trives best i mindre og ikke minst trygge forsamlinger omgitt av kjente fjes, og at de ikke trives med å ta initiativ i forhold til ukjente mennesker eller nye

situasjoner. Videre hevder Nielsen (2007) at de usynlige barna fort kan bli glemt. En av utfordringene barnehagen møter vil da være det å stille krav som ikke er for høye, men som er tilpasset den enkelte. Vi må tørre å gå i oss selv, og tenke gjennom hvilken holdning har vi til det innagerende barnet. Hvordan kommuniserer vi egentlig med det innagerende barnet? Hva forventer vi av denne gruppen med barn? Lytter vi til deres tanker og ord, eller hører vi bare på dem i forbifarten? Ser vi de signalene de sender ut? Tolker vi disse signalene riktig? Rammeplanen (2006) sier at vi må ha en evne til å se, oppfatte og forstå barns ulike måter å uttrykke seg på, for så å tilpasse vår atferd til deres. Det er akkurat det historien om Ninni, det usynlige barnet, handler om. Flere hevder det er sunt med litt sjenanse, fordi det øker barnets evne til å skape en gjensidig kommunikasjon med et annet menneske. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) mener det er positivt å være litt innagerende eller sjenert fordi det gjør oss sosialt flinkere og mer sensitive. Jeg tror en anelse sjenerthet kan bidra til at barna for eksempel velger å observere andre barn i lek for å finne ut hva de leker, hvilke roller som deles ut, hvordan det lekes og hvilke lekeregler som gjelder for den spesielle leken. Dette kan bidra til at det litt sjenerte barnet vet mer om leken som foregår akkurat der og da, i motsetning til barnet som går inn i leken uten å observere først. Det litt sjenerte barnet vil da kunne gå inn i leken og oppleve mye mindre friksjoner enn det barnet som bare kommer inn uten kunnskap om hva som skjer.

”Det er når man blir for følsom for disse signalene fra andre, når man automatisk legger for stor vekt på eller konsekvent tolker negativt signaler fra andre, at det å være sjenert blir problematisk” (Flaten 2006: 5).

I sitatet ovenfor påpeker Flaten (2006) at sjenansen lett kan bli et problem, og at de barna som er ganske sjenert sliter med det å tolke andre menneskers signaler i hverdagen. Når barna er i denne situasjonen tror jeg at de fort kan pendle fra å være sjenert til det å bli et innagerende barn. De innagerende barna kan ofte oppleve store problemer knyttet til det å ta kontakt med andre på grunn av at de ser på seg selv med et negativt blikk. Flaten (2006) hevder videre at den sosiale angsten kan gi et barn liten eller ingen tro på seg selv, og at den er med på å utvikle et dårlig selvbilde. Dette

---

gjør at barnet ofte vil velge å ikke delta i situasjoner hvor det ikke føler seg sikker. Denne atferden fører også til at barnet ikke får så mange sosiale erfaringer, og dessuten ikke får mulighet til å oppleve så mye sosial mestring. Neste utfordring går da ut på å styrke denne lille troen barna har på seg selv, egne valg og egne muligheter. Hvordan kan personalet i barnehagen arbeide bevisst for å øke disse barnas selvbilde og øke troen på at de er flotte akkurat som de er, og at de er like verdifulle som alle de andre i barnegruppa? Noen vil vel kanskje stille spørsmålet: ”Er de virkelig så flotte sånn som de er?” ”Får de lov til å være sånn som de er, eller forandrer vi dem slik at de kan passe inn sammen med de andre barna i barnegruppa?” I denne sammenheng er det viktig å understreke at barn i barnehagen alltid vil være forskjellige, og at det å være stille og beskjeden ikke er noe man skal jobbe for at barn ikke skal være. Det er bare hvis man tydelig kan se at det innagerende barnet lider under sin rolle som det stille barnet i barnegruppa, at det blir viktig å utvikle forskjellige tiltak som gjør barnet mer synlig og tydelig for seg selv og de andre barna i gruppa. Dette bør kanskje gjøres i mindre grupper, og på det innagerende barnets premisser (Jamfør Damsgaard, 2003). Flaten (2006) hevder at det aller viktigste i denne anledning blir å ta vare på alle barns egenart, og skape en så trygg atmosfære i barnehagen slik at de uten stemme tør å si noe om hvordan de vil ha det i sin egen barnehagehverdag. Det innagerende barnet vil ofte slite med manglende selvheldelse, noe som igjen fører til at han eller hun trekker seg ut av situasjonen når den føles ukomfortabel. Brodin og Hylander (1999) vektlegger at barn er unike på hver sin måte, og ut ifra dette så kan den voksne møte barn på forskjellig vis:

” De barna som kommer våkne og ivrige til barnehagen er det lett å møte på en positiv og åpen måte. Det er også lett å ha tiltro til at de mestrer samværet med de andre barna. De som er stille og blyge, eller innadvendte og slumrende som spedbarn, vekker uro. Noen barn kan man vente på til de våkner, hos andre må nysgjerrigheten og lysten vekkes av andre barn eller av aktive voksne ” (Brodin og Hylander, 1999: 31).

Dette sitatet kan være utgangspunkt for nok en utfordring knyttet til innagerende barn som er i barnehagen. Jeg vil illustrere denne utfordringen med et eksempel. Jeg har arbeidet i barnehage i mange år, men det er få barn som har gjort et større inntrykk på meg enn det barnet som plutselig sluttet å kommunisere verbalt med oss. Til å begynne med gikk vi på utfordringen med ”krum hals” og gjennomførte flere tiltak for å få høre barnets stemme igjen. Etter hvert følte vi at barnet forsvant mer og mer for oss. Jo mer barnet ble ”borte”, jo mer maktesløse følte vi i personalet oss. Hva gjør man, og hvordan kan man best hjelpe et barn i en slik situasjon? Hvilken kompetanse befinner seg i de ulike barnehagene?

Lund (2006) hevder at det er spesielt viktig at de innagerende barna føler seg godtatt av jevnaldergruppa. I denne gruppa prøver man ut ideer og forskjellig type atferd, samt at barna sammenligner seg med hverandre og lærer av hverandre både på godt og vondt. Vennskap og venner rangeres høyt av barn i alle aldersgrupper. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) sier at man gjennom den nære tilknytningen til et annet barn, lærer barnet hvordan det skal forholde seg til andre mennesker. Det å ha en god venn reduserer ensomhetsfølelsen, og gjør det lettere hvis man blir ekskludert fra en større jevnaldergruppe. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) sier videre at det å mestre sosial kompetanse blir kjempeviktig fordi barnets identitet utvikles i samhandling med andre. Dette bringer oss til den tredje utfordringen barnehagepersonellet står framfor. Når man har et innagerende barn i gruppa så vil det være en utfordring for den voksne å få dette barnet til å kommunisere og være i sosialt samspill med andre barn. Jeg husker godt det tause barnet som hadde fast plass på bilteppet når de andre ikke var der, og som ellers pleide å gjemme seg under trappa når de andre var i nærheten eller i lek oppe på bilteppet. Hvordan får man et slikt barn til å bygge en relasjon til noen? Hva gjør man for å få dette barnet inn i en gjensidig kommunikasjon med andre barn? Den fjerde utfordringen vil da dreie seg om hvordan man kan utvikle og støtte de innagerende barnas sosiale kompetanse, samtidig som man tar hensyn til deres unike væremåte og identitet.

2.5 Mulig problematikk senere i livet

Liv Gjems (2007) hevder at det er en nær sammenheng mellom barns språklige mestring i førskolealder og deres senere læring på skolen. Gjems (2007) hevder videre at barn som har skaffet seg et stort og variert ordforråd og en god begrepskunnskap i førskolealder vil klare seg bedre på skolen. De innagerende barna kan ha et mer begrenset ordforråd og kanskje de ikke har fullt så gode begrepskunnskaper som de sosialt flinke barna fordi de innagerende barna ikke helt klarer å kommunisere med de andre i gruppa. Dette vil da kanskje bli en utfordring for noen av de innagerende barna når de kommer over til skolen fra barnehagen. Paulsen og Bru (Paulsen og Bru i Stangeland, 2007, 3. avsnitt) sier det er sannsynlig at de stille elevene ligger en halv karakter lavere enn sine mer aktive klassekamerater i fagene norsk muntlig, musikk og i gym. Paulsen (Paulsen i Stangeland, 2007, 4. avsnitt) hevder de stille elevene ofte blir sett på som mindre interesserte, motiverte og mindre deltagende. Videre forteller Paulsen at de passive elevene sliter med å få en nær relasjon med læreren, samtidig som det er et stort problem for elevene at de ikke får vist hva de kan. Paulsen (Paulsen i Stangeland, 2007, 9. avsnitt) mener at framføringer foran de andre i klassen kan virke truende for denne elevgruppen, og derfor trekker de seg ut av situasjonen. Paulsen konstanterer videre at hvis du mislykkes på skolen, så kan det få store følger for framtiden. Dette kan være med på å opprettholde et lavt selvbilde, og ikke minst så vil man slite med å finne seg en jobb etter endt skolegang. Denne forskningen viser et bilde av hvordan framtiden kan bli for den innagerende barnegruppen. Dette bildet kan fortone seg ganske annerledes hvis vi klarer å følge opp barna med innagerende atferdsvansker allerede fra førskolealderen av.

2.6 Risiko- og beskyttende faktorer for de innagerende barna

Under dette punktet vil jeg komme inn på ulike risikofaktorer og tilsvarende beskyttende faktorer som kan være med på å påvirke barnet til å utvikle innagerende atferdsvansker eller ikke.

2.6.1 Risikofaktorer hos barnet

Nielsen (2007) hevder at barns ulike personligheter og/eller temperament kan være en av risikofaktorene som avgjør om barnet blir innagerende eller ikke. Når et barn blir født for tidlig eller har lav fødselsvekt, så kan dette føre til at sove-, spise- og samspillsrutinene ikke blir godt nok innarbeidet fra begynnelsen av. Dette kan av og til gi seg utslag i en mer utrygg tilknytning mellom mor/far og barnet. Barn som er for tidlig født blir ofte atskilt fra mor den første tiden fordi de må ligge i kuvøse. Lønberg (2006) hevder at mødrene til disse barna har en tendens til å være mindre oppmerksomme og lydhøre overfor barna. Nielsen (2007) sier også at invaderende overbeskyttelse kan også skape et innagerende barn på den måten at barnet stadig er i sentrum for uønsket oppmerksomhet. Lønberg (2006) hevder at en annen gruppe barn som står i risikozonen for å utvikle innagerende atferd er barn med ulike funksjonshemminger og barn som er født av mødre med et rusproblem er mer utsatt for å utvikle en innagerende atferd. Foreldre som har et rusproblem er mindre flinke til å plukke opp barnas signaler, noe som kan få et barn til å trekke seg inn i seg selv (Lønberg, 2006).

2.6.2 Risikofaktorer hos foreldrene og i miljøet.

Lønberg (2006) hevder at foreldre som har opplevd negative og utrygge forhold i barndommen vil kunne overføre dette til sine egne barn fordi de har opplevd få gode tilknytningsmønstre gjennom sin egen barndom. Noen barn som har flere alvorlige og/eller uheldige opplevelser i løpet av barndommen er mere disponert for å utvikle innagerende atferd. Mødre som har en depressiv lidelse kan ofte være mindre

---

tilgjengelige for barnet sitt. Barn som har mødre med sosial angst, kan lettere bli innagerende fordi de har en mor som sannsynligvis ikke kan tilføre dem mange gode opplevelser innen sosial omgang med andre. Lønberg (2006) hevder videre at når barna mangler muligheten til å delta jevnlig i en jevnaldergruppe, vil de på sikt gå glipp av de sosiale kodene som finnes i gruppa. Det å overbeskytte barna eller være distasert fra dem, kan sammen med mye kritikk og negative tibakemeldinger være med på å fremme en innagerende atferd. Lønberg (2006) sier også at andre ting som vil kunne ha negativ effekt på barna er for blant annet vansker i familien, umodne foreldre, konflikter, vold, omsorgssvikt, seksuelle overgrep, rusproblemer, dårlig økonomi, mye flytting og manglende nettverk.

2.6.3 Beskyttende faktorer hos barnet

Lønberg (2006) sier at barn som er født med et temperament som kan karakteriseres som enkelt og positivt, vil nesten alltid motta positive responser fra de andre i familien. Dette vil være med på å gi barna en positiv opplevelse av seg selv, noe som resulterer i et positivt selvbilde. Barn som har enten en gjennomsnittlig eller høy intelligens vil kunne prestere godt i skolesammenheng, og stadig oppleve mestring i sammenheng med gode resultater. Lønberg (2006) sier videre at motivasjon er en viktig drivkraft som er med på å utvikle mestring og selvtillit. Det å kunne klare ting selv og være selvstendig skaper en sterkere identitet og skaper en mer positiv og større selvfølelse. Det å kunne uttrykke seg gjennom kunstneriske uttrykk skaper flere mestringsopplevelser som kan gi barn en bedre oppfatning om seg selv (Jamfør Lønberg, 2006).

2.6.4 Beskyttende faktorer i familien

Lønberg (2006) hevder at en klart beskyttende faktor i familiesammenheng er et godt samspill og en god tilknytning til de som er omsorgspersoner. Det å gi barn ansvar er synonymt med det å lære seg å tåle milde former for stress, noe som igjen gir barna mulighet for å lære seg å takle ulike problemer som kommer i deres vei. Regler,

rutiner og struktur skaper alltid forutsigbarhet og gir barn trygghet. Videre hevder Lønberg (2006) at rollemodellfunksjonen kommer til syne gjennom hvordan foreldrene kommuniserer sammen foran barna. Når foreldrene har en god og gjensidig kommunikasjon resulterer det oftest i et langt samliv uten fare for skillsmisse og store konflikter som er uløsbare. Foreldre som aktivt lytter til sine barn og virkelig kommuniserer med dem gir barna en følelse av å bli sett og ikke minst bli tatt på alvor (Jamfør Lønberg, 2006).

2.6.5 Beskyttende faktorer i miljøet

Lønberg (2006) mener at barnehagen er en meget viktig del av førskolebarns hverdag, og kanskje spesielt for de barna som er i faresonen for å utvikle en innagerende atferd. Opplevelsene barna får i barnehagen kan ha stor betydning for hvordan deres sosiale kompetanse, mestringsfølelse og deres selvbilde blir utviklet videre i livet. Hvis det innagerende barnet møter en forståelsesfull voksen i barnehagemiljøet, så er sjansen stor for at dette barnet blir sett og tatt på alvor, og opplever positive mestringsopplevelser som kan øke både selvtilliten og den sosiale kompetansen.

2.7 Rammeplan for barnehagen

Rammeplan for barnehagen (2006) presiserer at vi voksne i barnehagen skal bidra til at barna føler seg trygge nok til å utvikle sin egen personlighet, samtidig som vi sammen med barnas foresatte skal gi barna et inkluderende miljø som sikrer dem individuell og gruppevis omsorg og støtte, stimulering, utfoldelse, læring og etisk veiledning. Det betyr at vi i barnehagen må strebe etter å skape en barnehagehverdag hvor de innagerende barna føler at de kan være seg selv. For å kunne være seg selv må man være i et miljø hvor det å være forskjellig og annerledes er akseptert.

Rammeplanene (1996/2006) sier tydelig i fra om at begge kjønn i barnehagen skal ha lik rett og mulighet til å bli sett og hørt. Som vi alle vet så er det avgjørende for barns utvikling at de mestrer det å være i samspill med andre under oppveksten. Disse

---

samspillsmøtene vil være med på å forme enkeltbarnets oppfatning av seg selv og sin verden. I Rammeplanen for barnehagen (1996) sies det lite om barns muligheter til å påvirke sin egen hverdag. I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2006) legger man større vekt på at barn har rett til å uttale seg om ting, og at barn har fått en offisiell selvbestemmelsesrett og medvirkningsrett i barnehagen som fører til et enda tydeligere krav om å ta alle barn på alvor. Hva skjer med de som er "tause" og de som "ikke har" stemme i denne sammenhengen? Når man diskuterer medvirkning er de fleste enige om at det kan by på store etiske utfordringer å ivareta alle barn med sin ulike uttrykksmåter. Barn som er lite synlige og ikke så selvhevdende vil ofte møte på sterkt verbale barn som kan ta opp all plass med sine ytringer. Dette betyr ikke at de innagerende barna ikke har like stor rett til medvirkning, men det betyr at de må få delta på egne premisser. Eide og Winger (2006) hevder at det å få medvirke er viktig for barns deltagelse i den sosiale arenaen. Hvis det innagerende barnet blir sett og får delta på egne premisser, kan dette gi barnet en reell mulighet til å påvirke hva som skal skje i sitt eget miljø. Vi som arbeider i barnehagen plikter å ta alle barn på alvor, og det betyr også at vi skal gå inn for å prøve å forstå deres ulike perspektiv. Dette vil da bety at vi må bruke mye tid til å skape en trygghet i gruppa slik at alle barn føler seg komfortable nok til å si noe om ting som betyr noe for barna og deres hverdag. Kanskje vi må bli litt mer utradisjonelle, og avvike fra det faste mønsteret i barnehagen. Vi må gå igjennom barnehagens planer og faste rutiner for å se om det er noe vi kan gjøre for å få fram disse barnas stemme. Vi må være beredt på å bruke mye mere tid, for å få fram alles mening. Vi må kanskje se litt på egne holdninger til denne barnegruppa, og aktivt vise dem at vi er interessert i hva de har og si. Vi må samtidig være forsiktige slik at vi ikke presser denne barnegruppa til å medvirke på våre premisser. Som det står i temahefte om barns medvirkning (2006), er det viktig at vi lar barna bruke det "språket" de ønsker selv. Med det mener jeg for eksempel verbalt språk, nonverbalt språk, gester eller til og med kunstneriske uttrykk som kan gi oss en pekepinn på hva barna mener om ulike ting i barnehagehverdagen. Barns medvirkning er ikke bare det å la barna si sin mening, det er også det å ta barns følelsesuttrykk på alvor. Vi må bli flinkere til å oppfordre barna til å sette ord på ulike

ting, og skape et miljø hvor alle føler seg så trygge at de tør å si noe om hva de tenker på. Dette er bare gjennomførbart hvis vi i barnehagepersonellet er villig til og har tidsressursene til å gi barna tid og rom der de ønsker og ikke minst der de trenger det. Rammeplan for barnehagen (1996/2006) sier at hvis barnet skal utvikle et positivt selvbilde må vi som er nære møte dem med en solid dose anerkjennende holdning. Vi voksne må være bevisste på vår væremåte når vi er sammen med de små, fordi våre holdninger kan være med på å skape trygge eller utrygge barn. Trygge barn får man ved å se dem, lytte til dem, oppfatte hva de vil, føler og tenker, samt forstå kroppsspråket deres. Rammeplanene (1996/2006) er svært tydelige på at de voksnes kanskje viktigste oppgave er å sikre at ingen barn faller utenfor oppmerksom omsorg. Dette er en viktig holdning å ha, men den er enda vanskeligere å utføre i praksis, nettopp fordi det innagerende barnet fort kan bli usynlig for oss voksne hvis vi ikke er bevisste på å ta det med hele tiden. Utfordringen blir da å få barna til å bli synlige for alle og hele tiden mens de er i barnehagen.

Lamer (1999) hevder at for å opprette et godt selvbilde er barn nødt til å møte positive holdninger også fra de andre i barnegruppa. De må få oppleve både det å gi og motta omsorg, og det å gi og få anerkjennelse av hverandre. I og med at de innagerende barna trekker seg vekk fra barnegruppa, så vil jo den samme barnegruppa trekke seg vekk fra dem. Her må vi sette inn tiltak som kan hjelpe disse barna på sikt. Rammeplan (2006) sier barnehagen skal gi barn troen på seg selv og andre. Den presiserer også at alle barn har krav på å bli møtt som den de er. Rammeplanen (2006) henviser også til undersøkelser som kan slå fast at de barna som blir hyppig avvist av venner er de som på sikt vil utvikle de største sosiale problemene. Dette er en viktig grunn til at vi i barnehagen skal ta tak i denne gruppa med barn og hjelpe dem til å mestre den sosiale kompetansen som trengs for å utvikle vennskap. I Rammeplan for barnehagen (2006) legges det vekt på at når man har en omsorgsfullt relasjon til et barn, så er denne situasjonen preget av lydhørhet, nærhet, innlevelse og evne til og vilje til samspill. Dette utvikler selvtillit og tillit til andre, gode relasjoner og til gradvis ta større ansvar for seg selv og fellesskapet. Rammeplanene (1996/2006) er samstemte i at alle barn skal få likeverdige muligheter

---

til å til å delta i meningsfulle aktiviteter i et fellesskap med jevnaldrende. Et av barnehagens viktigste mål må være å utvikle barns selvstendighet og trygghet på seg selv som menneske, og egen personelle og kulturelle identitet. For de innagerende barna i barnehagen vil dette være svært viktig, fordi de på denne måten kan utvikle bedre selvbilde, selvhevdelse og ikke minst selvtillit. Rammeplan for barnehagen (1996/2006) sier også at den estetiske dimensjonen er ofte nært knyttet til identitet og livskvalitet. I denne dimensjonen kan de innagerende barna bearbeide forskjellige iakttagelser og sin egen oppfatning av virkeligheten. Flere av barna i den innagerende barnegruppa har ikke sjelden problemer med å sette ord på ting. Når man tegner, maler eller uttrykker noe via musikk så er det ofte mindre truende enn å bruke stemmen for å oppnå forståelse.

2.8 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse handler i følge Kari Lamer (1999) om det å kunne mestre det daglige samspillet med andre. Det å kunne omgås andre er viktig fordi det gir barnet en mulighet til å utvikle en sosialt kompetent atferd. Får barn tidlig vansker med samspill, kan det fort føre til tap av status, avvising og irettesettelse. Rammeplan for barnehagen (2006:28) definerer begrepet sosial kompetanse slik:

”Sosial kompetanse handler om å kunne samhandle positivt med andre i ulike situasjoner. Denne kompetansen uttrykkes og tilegnes av barn i samspill med hverandre og med voksne. Den gjenspeiles i barns evne til å ta initiativ og til å opprettholde vennskap. Forståelse for sosiale forhold og prosesser og mestring av sosiale ferdigheter krever erfaring med og deltakelse i fellesskapet”.

Sosial kompetanse utvikles gjennom alt det vi gjør sammen med barna, og det er i seg selv et argument for at alle barn burde få oppleve gode følelsesmessige opplevelser hver dag de er i barnehagen. Jeg mener den gode barnehage kjennetegnes ved at hverdagen er gjennomsyret av estetiske opplevelser, glede og masse humor. Når barn leker, lærer og uttrykker omsorg, blir barns sosiale kompetanse synlig. Rammeplanen

(2006) viser til at det blir viktig for barnehagene å kunne tilegne barna kunnskap og ferdigheter innen sosiale ferdigheter. Rammepelanene (1996/2006) tydeliggjør personalets rolle i dette arbeidet. De voksne i barnehagen må være aktive og tydelige i sin væremåte, slik at barnas miljø blir godt og inkluderende. Det understrekes at anerkjennende og ikke minst støttende relasjoner alltid er grobunn for utvikling av sosial kompetanse. Kari Pape (2004) hevder sosial kompetanse kan knyttes til til hvilke holdninger vi har til andre. Hvordan behandler vi egentlig de andre rundt oss? Viser vi at vi respekterer dem? Pape (2004) hevder videre at sosial kompetanse i høyeste grad er personavhengig og situasjonavhengig, samtidig som miljø og kultur kan virke styrende på hva som defineres innunder dette begrepet. Lamer (1999) hevder at sosial kompetanse omfatter både oppfatninger, vurderinger og handlinger som gjør barn i stand til å lykkes i sine sosiale interaksjoner. Videre hevder Lamer (1999) at denne kompetansen vil gi barna en mulighet til å kunne ta oftere initiativ, fortsette og tilpasse seg i ulike situasjoner og ikke minst endre og avslutte interaksjoner etter som situasjonen tilsier det. Dette øker barnas selvbilde og gir dem en mer positiv sosial selvoppfatning. Forskning viser til at sosial kompetanse er vesentlig for mestring og motstandsdyktighet.

”Sosial kompetanse er summen av de enkelte observerbare ferdighetene et barn anvender” (Lamer, 1999: 123).

Lamer (1999) sier videre at vi må bestrebe oss for å lære barnet så mange sosiale ferdigheter i så mange ulike sosiale situasjoner som mulig. Med dette mener hun ikke bare de konkrete og observerbare ferdighetene, men også de indre ferdighetene. Lamer (1999) sier at de indre ferdighetene kan være det å tolke og oppfatte en sosial situasjon riktig, eller det å kunne handle i tråd med det man vurderer som det beste alternativet. Dette leder oss i den retning at sosial kompetanse dreier seg om både den individuelle og den sosiale utviklingen i enkeltbarnets liv. Da vil sosiale ferdigheter være ”toppen av isfjellet”, det vil si det observerbare, mens den sosiale kompetansen vil være både det observerbare og det selvoppfattede. Lamer (1999) hevder videre at det er viktig å lære seg ferdigheter som fremmer utvikling av rolletaking og empati

---

for å kunne mestre den sosiale kompetansen. Videre hevder hun at barnet må utvikle evne til selvkontroll ved å kontrollere egne impulser. Barnet må også inneha egenskaper som går på de observerbare sosiale ferdighetene, det vil si selvhverdelse.

2.9 Hvordan beskriver vi det innagerende barnets sosiale kompetanse?

Jeg har valgt å starte dette avsnittet med en kortversjon av den skjønnlitterære boka ”Snill”, skrevet/illustrert av GroDahle og Svein Nyhus (2002).

Lussi er en jente som er både snill og stille. Hun sier aldri noe hvis hun ikke blir spurt om hun kan svare på noe. Plutselig en dag, så forsvinner lille Lussi. Hun blir usynlig fordi ingen ser henne, og alle glemmer henne. Etterhvert sitter Lussi fast i veggen, og når de andre roper på henne så får de ikke noe svar. Alle blir engasjert i letingen etter Lussi, men de finner henne ikke fordi hun har satt ordene fast i stemmen. Til slutt reiser Lussi seg opp og roper så høyt hun kan. Når hun starter på hjemreisen blir hun synlig og sier at nok er nok! Stemmen til lille Lussi bærer langt, og alle hører henne. Nå kommer det flere som vil ut av veggen og Lussi bestemmer seg for å gi dem en hjelpende hånd. Til slutt kommer til og med Lussis oldemor ut.

Lussi er et av de barna som kan beskrives som et innagerende barn. Hun passer inn i beskrivelsen fordi hun er svært stille, og fordi hun har gått så langt inn i seg selv at hun har svært store vansker med å komme ut av skallet sitt igjen. Hennes sosiale kompetanse har helt tydelig lidd under dette. Folkman og Svedin (2004) hevder at de innagerende barna ofte mangler en del av den sosiale kompetansen fordi de ofte sitter alene på samme sted store deler av tiden, eller de går rundt, eller står med ansiktet vendt ned eller mot veggen. Grunnen til dette er da ofte at de mangler erfaringer i forhold til gjensidige relasjoner, og derfor har de kanskje sjelden eller aldri opplevd respons fra andre jevnaldrende heller. Flaten (2006) mener at dette sosiale ubehaget sannsynligvis vil kulliminere i at barna i denne gruppen trekker seg helt vekk, at de blir sett på som vanskelige og at de får nok en erfaring som sier at de ikke mestrer

ting som de skal. Dette kan utvikle seg til sosial angst, som igjen har en svært dårlig effekt på et selvbilde under utvikling. Folkman og Svedin (2004) hevder at for å kunne utvikle sosial kompetanse så må barnet være intressert i og nysgjerrig på hva de andre barna driver på med, for så å bevege seg ut mot de andre. De innagerende barna blir fort utrygge når de må forlate tryggheten i de voksnes nærhet. De utadvendte barna er ofte rede til å dele sine tanker og opplevelser med andre, mens dette ikke er tilfelle for de innadvendte barna. De bruker ofte lang tid på å bestemme seg for å si noe, og når de har tenkt å si det så kommer det ofte ikke ut likevel. Det å være sammen med andre barn er vanskelig for den innagerende barnegruppen fordi det kreves kunnskap om bla det å bli enig, dele ting, vite forskjell på liksom og ordentlig, det å velge type lek og hvordan denne leken skal foregå. For de mer forsiktige barna blir dette en noe uholdbar situasjon fordi den skaper mye uforutsigbarhet. Barna føler seg fort utrygge, og velger å trekke seg bort fra situasjonen.

3. Tiltak

I dette avsnittet vil jeg komme inn på ulike tiltak i arbeidet med innagerende barn.

3.1 Voksen – barn – tiltak

Lund (Lund i Oskal, 2006) mener at det kanskje viktigste tiltaket med den innagerende barnegruppen må være at den voksne ser barnet på en anerkjennende måte. Du må vise det innagerende barnet at du virkelig bryr deg om det gjennom å møte det på en positiv måte hver dag. Det kan for eksempel gjøres ved at den voksne hver dag setter seg litt ned hos barnet, sier hei, og småprater litt med det uten å forvente noe svar der og da. Når den voksne opplever at barnet snur seg vekk, så er det svært viktig å akseptere det samtidig som man ikke gir opp på grunn av dette nederlaget. Mange innagerende barn har kanskje gang på gang opplevd at andre voksne ikke bryr seg, og da er det veldig lett å tro at du ikke bryr deg heller. De innagerende barna trenger å få en mer utdypende tilbakemelding som forteller barnet at feks: Jeg liker måten du valgte å gjøre det på fordi.. (Jamfør Lund i Oskal, 2006). Dette gir barna en større trygghet på det å bli sett, og samtidig få barnet en meget konkret tilbakemelding på noe barnet mestrer. Disse tilbakemeldingene skaper mer tro på barnets egne evner og det øker barnets selvtillit på sikt. Et annet viktig tiltak for å skape en relasjon mellom den voksne og det innagerende barnet er via gjensidig kommunikasjon og samtale. Gjennom tolkning av kroppsspråk, ansiktsmimikk og gester kan man etterhvert ”lese seg” fram til hva barnet liker eller ikke liker, og så kan man utvikle et felles utgangspunkt og et felles ståsted. Oskal (2006) mener at når man har kommet dithen at man har begynt å få barnets oppmerksomhet, så er det svært viktig at man bygger videre på denne relasjonen. Hvis man som voksen begynner å ”slappe av” i denne fasen, så kan man fort oppleve at det innagerende barnet lukker seg og trekker seg inn i seg selv igjen. Vi voksne må være flinke til å lytte til barnet og la det selv få lov til å komme med egne løsninger. Hvis vi klarer å utvikle en slik positiv relasjon med det innagerende barnet kan vi hjelpe det til å få

mer tro på seg selv og sine evner til å mestre ting. Oskal (2006) hevder også at når man har et innagerende barn i barnegruppa så må den voksne tenke nøye igjennom hvilke aktiviteter barnet ikke mestrer/mestrer. Hvis barnet ikke liker å være med på feks. skuespill, samling med mange barn osv, så burde de voksne ta ekstra hensyn til det. Det må være rom for å kunne slippe å eksponere seg foran mange hvis dette føles vanskelig. Kanskje burde man innføre mindre grupper i samling, samt at det barnet som er forsiktig kanskje kan få lov til å velge hvor i rommet det sitter når barnegruppa har slike fellesaktiviteter. Liv Gjems (2007) hevder at barn lærer gjennom aktivitet og deltakelse, og at det er viktig at barna opplever engasjerte voksne som kan hjelpe dem til å bygge bro mellom barnets nåværende forståelse og ferdigheter, og tilrettelegge for ny ny forståelse og nye ferdigheter. Dette kan gjøres for eksempel ved å snakke med det innagerende barnet på starten av hver dag, og informere det om hva som skjer denne dagen. Under denne samtalen kan man også komme inn på temaer man har tenkt å ta opp i feks samling, og forberede et svar fra barnet sammen. Da blir det mer forutsigbart og tryggere å være med i samling. Barnet vet da hva som skjer, og det vet det ”riktige” svaret på forhånd. Liv Gjems (2007) hevder videre at barn helt nede i tre-fire årsalderen klarer å få frem egne perspektiver når de voksne er veiledende deltagere som lytter og gir støttende respons. Dette blir straks vanskeligere når barn presenterer sine perspektiver for jevnaldrende. Her får de større problemer med å presentere og tilpasse egne erfaringer og meninger til andres erfaringer og meninger om det samme. Dette skjer fordi barn ikke er like støttende og fordi de ikke har den samme evnen til innlevelse som de voksne. Siden de innagerende barna ofte kan ha problemer med å tørre å ta til orde i fellesskapet, så blir det svært viktig at de voksne støtter de innagerende barna gjennom forberedelser og gjennom en støttende holdning som gjør det lettere for denne barnegruppen å tørre å ta til orde når de er sammen med jevnaldrende barn i for eksempel samling, aktiviteter og i forskjellig type lek. Folkman (1999) tar til orde for kontinuitet og forutsigbarhet. Det å øke det innagerende barnets tillit kan gjøres gjennom faste rutiner og at alle dagene har sine spesielle men faste opplegg. Folkman (1999) peker også på at det er viktig å lokke fram barnets vitalitet og energi. Med dette mener hun

---

at vi voksne i barnehagen må vise og lære disse barna hva de forskjellige tingene og lekene representerer. Det innagerende barnet vil ofte måtte bli satt i gang når det gjelder lek, og de mangler erfaringer fordi de ikke tør eller kanskje fordi de ikke kan eller forstår hvordan det skal gjøres. I og med at disse barna ofte er tause, blir det da vanskelig for dem å uttrykke overfor oss voksne hva de trenger å lære eller å vite for å kunne klare dette. Ved å observere barnet vil man som barnehagepersonell etterhvert kunne finne ut hva enkeltbarnet trenger hjelp med, for så å sette inn tiltak på dette området. De voksne må kontinuerlig veilede barnet ved å gjøre det oppmerksom på hva de andre barna gjør, hva de leker. Vi må arbeide ut ifra enkeltbarnets styrker, og oppmuntre det til å gjøre det han/hun kan sammen med de andre i barnehagen. De opplevelsene barnet får ut av disse situasjonene kan være med på å skape større trygghet og oppbygning av selvtillit. Flaten (2006) hevder at noe av det viktigste et innagerende barn kan oppleve i barnehagen, er et harmonisk miljø med voksne som er gode og positive rollemodeller.

Folkman (1999) mener at vi som ansvarlige voksne i barnehagen må bestrebe oss i å lære det innagerende barnet til å finne sin egen vilje, til å våge å hevde den og klare seg på egen hånd. Det er ikke nok å være nær og utøve omsorg, vi må også sørge for å gi barnet et ”puff” av og til. Med det menes det at vi må hjelpe og oppmuntre barnet til å prøve og feile selv, når vi ser at han eller hun er moden for det. I følge Folkman (1999) trenger også det innagerende barnet å utvide grensene sine gjennom å bruke sin egen vilje. Vi som voksne må gi denne barnegruppa mulighet til selvhevdelse gjennom feks hjelp til å klare å bruke ordet ”jeg” om seg selv. Folkman (1999) hevder også at mange innagerende barn brenner inne med mange av de følelsene de har, fordi de føler at det kan være ”farlig” å vise følelser sammen med andre og alene. Dette kan være skadelig for barn, og de kan bli syke av det. Hvilke tiltak kan vi sette inn i forhold til dette? Det finnes mange forskjellige pedagogiske programmer som har følelser som tema. I barnehagetradisjonen har ”Du og jeg og vi to” og ”Steg for steg” stått sterkt en stund. Jeg har valgt å gå nærmere inn på det pedagogiske programmet Steg for steg som forebygger atferdsproblemer på en positiv måte ved å styrke barns evne til empati, mestring av sinne og evne til problemløsning. Jeg syns

også steg for steg programmet gir barnehageansatte en reell mulighet til å gjøre opplegget til sitt eget gjennom at det gir rom for improvisasjon og tilpasning til den enkelte barneruppen. Dette gir personalet mulighet for å ta de innagerende barna på alvor, og dessuten styrke deres evne til å kommunisere, og å omgås de andre barna på en positiv måte.

3.2 Steg for steg

Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001) har utgitt et pedagogisk program, Steg for steg, som har som mål og øke barns sosiale kompetanse gjennom å øve på ferdigheter innen empati, problemløsning og mestring av sinne i sosiale sammenhenger. I steg for steg jobber man for at barn skal kunne utvikle sin evne til å kommunisere, og det å kunne omgås andre på en positiv måte. Holdningsarbeid står også sentralt i steg for steg fordi den voksne blir sett på som en viktig rollemodell for barna. Det å få venner og det å få bli med i gjengen er utrolig viktig for barns oppvekst. For å være med i gjengen må man kunne delta i samspill. Det er også nødvendig å delta for å utvikle sosiale ferdigheter som fungerer i samspill med jevnaldrende (Jamfør Nasjonalforeningen for folkehelsen, 2001). Steg for steg er delt inn i 3 deler: Empati, mestring av sinne og problemløsning. Empati defineres her som:

”forståelse, oppmerksomhet og følsomhet overfor en annen persons tanker og følelser, og evnen til å leve seg inn i disse” (Nasjonalforeningen for folkehelsen, 2001: 27).

For å utvikle egen empati må barnehagebarnet, i følge steg for steg programmet, kunne leve seg inn i forskjellige følelser, og oppfatte emosjonelle signaler som skiller en følelse fra andre emosjoner (Nasjonalforeningen for folkehelsen, 2001). For å kunne reagere emosjonelt på noe er det viktig å være i stand til å leve seg inn i de andre barnas emosjoner. Steg for steg har utviklet forskjellige tiltak som gir barna muligheten til å utvikle egen empati. Deretter trenes barna på å forstå at følelser endrer seg og hvorfor dette skjer. Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001) hevder

---

at barnehagebarna også blir opplært til å uttrykke omsorg, omtanke og medfølelse for andre gjennom dette pedagogiske programmet. Ved å bruke jeg-budskapet og ved å lytte aktivt til en annen person så kan de lære seg og uttrykke følelser selv. Til slutt i denne delen av steg for steg, så legger man vekt på å få barna til å forstå at mennesker kan ha ulike ønsker og behov. Del 2 i steg for steg tar for seg mestring av sinne. I denne delen brukes det metoder som det å tenke høyt eller snakke til seg selv for å rettlede egen atferd. Innen denne delen av steg for steg er det spesielt viktig for barnehagebarna å kjenne igjen fysiske tegn som varsler sinne og bruke spesielle teknikker for å roe seg ned. Her lærer de også å håndtere sterke følelser uten at de skader andre og det å akseptere konsekvenser. Del 3 i steg for steg har fått tilnavnet problemløsning i følge Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001). I denne delens leksjoner møter barna en rekke hypotetiske problemsituasjoner som de skal være med på å løse. I følge Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001) har denne metoden 5 trinn. I denne delen prøver barnehagepersonellet også å tilstrebe at barna lærer seg hva som må til for å klare eller tørre å delta i leken med de andre. Det å be om hjelp er en viktig ferdighet å kunne, spesielt for de innagerende barna. Mange barn i barnehagen trenger også hjelp til å lære seg å dele, byttelåne og ikke minst til hvordan man blir enige.

3.3 Barn – barn – tiltak

Lund (2004b) hevder det er svært viktig at det innagerende barnet får kontakt med sine jevnaldrende fordi vennskap betyr svært mye. Det innagerende barnet er kanskje mer sårbar når det gjelder det å utvikle et nært vennskap til flere barn i barnegruppa. Barna i denne gruppen som har venner opplever ofte en følelse av å være forlatt hvis vennen blir borte over tid, fordi de ofte ikke har så mange venner. Siden det innagerende barnet også er tilbaketrukket, vil han/hun sannsynligvis ikke være førstevalg hos de andre i barnegruppa. Hva kan vi gjøre for å hjelpe disse barna til å utvikle vennskap med sine jevnaldrende? Folkman (1999) sier at det kan være overveldende for barn som er tilbaketrukket og stille å forholde seg til mange

forskjellige barn og forskjellige leker. I en liten gruppe blir sammenhengen ofte klarere. I barnehagen arrangeres det ofte lekegrupper for å ivareta barn som har problemer med lek eller som sliter med det å bli inkludert i barnegruppa på ulike vis. I denne gruppa kan de stille barnas initiativ bli mer synliggjort, og de voksne kan fortere gå inn med riktig stimulering. Folkman (1999) sier videre at betingelsen for å bruke lekegrupper som tiltak i denne sammenhengen er at barna er i faste smågrupper gjennom lengre tid for å skape trygghet og forutsigbarhet for det innagerende barnet. Det er også viktig at de andre deltagerne i lekgruppa er barn som det innagerende barnet liker og som det passer sammen med. De voksne må videre legge opp til en lek, og leke den om og om igjen. På denne måten kan det innagerende barnet i følge Folkman (1999) oppleve mestring samtidig som det får en positiv lekeerfaring som kan tas med videre i andre sammenhenger. Det å dele sin egen verden med andre kan være vanskelig, men når det innagerende barnet mestrer dette kan det fortere oppleve følelsen av vennskap med andre barn. Det å være sammen med andre barn kan være vanskelig når man ikke kjenner til de sosiale lekereglene. Hvordan lærer barna disse reglene? Folkman (1999) sier at når man tar plass i leken forutsettes det at barnet er intressert i og klarer å vekke andre barns interesse. Mange av de innagerende barna opplever kanskje ofte at de kommer til kort i frileken. De blir usynlige for de andre fordi de sjelden deltar på linje med de andre i denne typen lek Dette er et viktig argument for at man må fokusere på ulike tiltak som kan være med på å utvikle denne barnegruppens kunnskap og erfaringer med sosial rollelek.

3.4 Foreldresamarbeid

Rammeplan for barnehagen (2006) konstanterer at det daglige samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet må bygge på gjensidig åpenhet og tillit. Det er viktig at barnehagen viser at enkeltbarnet blir sett, respektert og at barnet får delta i et inkluderende fellesskap. Samtidig er det også viktig at foreldrene føler at barnehagen er lydhør overfor deres forventninger og ønsker. Lund (2004b) mener det i foreldresamarbeidet er viktig å bidra til anerkjennende kommunikasjon mellom

---

foreldrene til det innagerende barnet og barnehagen. Det innebærer at vi lytter til hva de har og si, at vi viser interesse for dem, og at vi forsøker å forstå og respektere dem. I følge Lund (2004b) blir foreldresamarbeidet bedre når vi sammen med foreldrene avklarer hvilke forventninger vi har til hverandre, og når vi forsøker å møte hverandre med et åpent sinn. Det er også viktig at vi tar oss tid til evaluering sammen med barnets foreldre. Dette er i følge Lund (2004b) viktig for videre opplegg og ikke minst i forhold til barnets videre framgang.

3.5 Samarbeid mellom systemer

Det innagerende barnet vil i likhet med andre barn befinne seg i mange forskjellige systemer. Når det gjelder barna i barnehagen er det viktigst å nevne samarbeid med instanser som PPT, barnevern og helsestasjonen, samt samarbeid med skolen vedrørende overgangen mellom barnehage og skole. I Stortingsmelding 16 (2006/07:26) sies det følgende om barns overgang til skolen:

”En god overgang fra hjem og barnehage til 1.klasse kan være bestemmende for skolegangen, for selvbildet og senere kompetanse”

Dette utsagnet forutsetter at barnehagen og skolen har en god og gjensidig kommunikasjon. Rammeplan for barnehagen (2006) sier at det er viktig for barn at de kan møte ulikhetene knyttet til disse to virksomhetene med nysgjerrighet og tillit til egne forutsetninger. Rammeplanen tar også til orde for at det må legges til rette for en god overgang som gir barnet en opplevelse av at det er en sammenheng mellom barnhage og skole. Hvilke tiltak må da til for å sikre at de innagerende barna opplever denne gode overgangen til skolen? For det første må barnehagen og skolen komme sammen og utarbeide en plan som tar sikte på å sikre at denne barnegruppa blir møtt i forhold til de forutsetningene de har. I denne planen bør man blant annet avklare forventninger til skolestarteren fra skolen sin side, i god tid før barnet skal begynne på skolen. Når dette er avklart kan barnehagen bedre forberede det innagerende barnet på hvilke krav det vil møte på skolen. Denne planen kan også brukes i

foreldresamarbeidet på den måten at barnehagen sammen med foreldrene kan trene bevisst på de ferdighetene som barnet burde inneha det siste året i barnehagen. I denne planen burde det også legges opp til at de innagerende barna kan komme på besøk til skolen flere ganger slik at de er godt kjent med stedet og personalet før skolestart. Det optimale ville vært om også barnets lærer også kunne besøke barnehagen for å få bakgrunnsinformasjon om årets skolestartere.

Hva kan PPT bidra med? De kan komme inn på et tidspunkt hvor barnehagen trenger faglig hjelp utenfra. PPT kan observere barnet i barnets naturlige miljø, for så å komme med forslag til hvilke tiltak vi i barnehagen kan arbeide videre med. De kan henvise til forskjellig litteratur innen det aktuelle temaet, samtidig som de kan gi råd, veiledning og hjelp til å tenke systemisk. Rammeplan for barnehagen (2006) sier at et samarbeid med barnevernet burde baseres på jevn og formalisert kontakt, på felles mål i forhold til enkeltbarnet, og på kunnskap om hverandres arbeidsoppgaver og arbeidsform. Rammeplanen (2006) hevder videre at barnehagen og barnevernet er to av flere aktører som kan bidra til å skape trygge og gode oppvekstvilkår for barn i blant annet førskolealder. Når det gjelder samarbeid med helsestasjonen så hevder Rammeplan for barnehagen (2006) at helsestasjonen med helsesøster i spissen, har ansvar for å drive generelt forebyggende og helsefremmende arbeid for å trygge barns oppvekstvilkår i kommunen. Dette forutsetter at den enkelte barnehage har et nært og godt samarbeid med både helsestasjon og barnevern.

3.6 Voksne som veiledende deltakere

Liv Gjems (2007) er opptatt av at de voksne som veiledende deltakere er bevisst på det å bruke inviterende spørsmål og tonefall for å invitere barn til å fortelle om egne erfaringer, og hva de selv forstår og tenker utifra det som blir sagt. Videre sier Gjems (2007) at inviterende spørsmål inspirerer barn til å bruke språk og til å samarbeide med andre om å konstruere forståelse og finne ut hva slags hedelse det er snakk om. Jeg tror dette er spesielt viktig i arbeidet med de innagerende barnegruppen. I denne settingen blir det vesentlig at den voksnes oppmerksomhet rettes mot det det

---

innagerende barnet sier, og at den voksne gir et svar som rettes mot det spesielle temaet dette barnet prøver og er opptatt av å forstå. Dette fordrer en lydhør voksen som er interessert i å følge opp barnets egne ord og tankerekker. Når den voksne opptrer som en veiledende deltaker, må hun passe seg for å ikke bruke et tatt-for-gitt-spørsmål. Hasan (Hasan i Gjems, 2007) forklarer begrepet tatt-for-gitt-spørsmål med at et grunnleggende trekk ved dette spørsmålet er at de voksne kommuniserer at barnas svar er irrelevante. Hasan (Hasan i Gjems, 2007) hevder videre at dette spesielle spørsmålsstillingen gir lite støtte til barns anstrengelser for å skape en mening. De innagerende barna kan kanskje defineres som en ”nykommer” på den måten at barnet kanskje i liten grad deltar i det sosiale fellesskapet, og derfor ikke har så stor kompetanse på å bruke språket for å uttrykke en mening. Dette betyr i følge Gjems (2007) at de trenger å gjøre seg mange erfaringer og delta aktivt i mange samtaler og aktiviteter. For å få til dette er det viktig at den voksne som arbeider med det innagerende barnet har inngående kunnskap om hvordan man kommuniserer med barn, og at hun vet hvor betydningsfullt det kan være for barn å bli invitert til å fortelle og bli lyttet til (Jamfør Gjems, 2007). Dette fordrer at den voksne deltar aktivt sammen med barna i forskjellige aktiviteter og gi dem tilbakemeldinger på det som blir gjort og sagt. Gjems (2007) presiserer at det er viktig at barna blir oppmuntret til å bruke stemmen, snakke høyere og kommunisere til de andre hva de tenker, tror og mener (Jamfør Gjems, 2007). Disse utsagnene viser hvor viktig det er at vi får de innagerende barna til å bruke stemmen sin og klare å si ifra om hvordan de har det i forskjellige settinger.

4. Teorier rundt det nyfødte barnet og dets tilknytningsprosesser

Jeg har valgt å ha fokus på Daniel Sterns teori fordi hans teori er en tilknytningsteori hvor han tar for seg barnets første selvutvikling. I denne teorien understrekes det at spedbarnet har et medfødt sosialt behov, og hvor viktig det er at kvaliteten i relasjonen mellom spedbarnet og den voksne er til stede. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) hevder Sterns teori tar utgangspunkt i selvutvikling/selvrepresentasjon, selvet sammen med andre og selvet sammen med den materielle verden. Han utmerker seg ved at hans teori er vinklet mot hvordan den voksne hele tiden forholder seg til barnet på. Jeg velger også å omtale Anne Lise Løvlie Schibbye betraktninger rundt begrepene anerkjennelse og anerkjennelsens kunst

4.1 Daniel Sterns nyere tilknytningsteori

De fem selvopplevelsene og relasjonsområdene:

4.1.1 Det gryende selvet (0-2 mnd) – Følelsenes verden.

Hedenbro og Wirtberg (2002) hevder at spedbarnet i sine første levemåneder påvirkes av sine kroppsopplevelser, og når barnet setter disse opplevelsene sammen med sansefølelsen av de samme opplevelsene vil spedbarnet utvikle en begynnende følelse eller opplevelse av selvet. Stern (Stern i Lund, 2004b) kaller spedbarnets evne til å oversette frem og tilbake mellom sanseopplevelser som amodal persepsjon. Lund (2004b) beskriver begrepet amodal persepsjon som en tilstand hvor barnet blir i stand til å oppfatte helhet og sammenheng sansemessig. Lund (2004b) hevder videre at Stern har stor tro på at ting kan endre seg, og at de tidligste negative sporene kan fjernes fordi møter med andre mennesker også er med på å forme disse barnas selvområder. Lund hevder videre at flere forskere med stor sikkerhet sier at nye relasjoner kan åpne opp for slumrende ressurser. Sterns teori baserer seg i stor grad, i

---

følge Lund (2004b), på at barnet stadig er i bevegelse også når det gjelder selvutviklingen. Dette betyr at det innagerende barnet har en mulighet for å utvikle selvet sitt i riktig retning, uansett hvilken aldersgruppe dette barnet er i. Denne teorien forteller oss også at det er viktig å være til stede sammen med barna, og at det også er svært viktig at den tiden vi tilbringer med barna er preget av kvalitet. Lund (2004) hevder at Stern påpeker at når selvoppfattelsene først er dannet, så vil disse fortsette å fungere og være aktive gjennom hele livet. Denne teorien gir oss tro på at de innagerende barna med riktig hjelp kan arbeide seg bort fra denne diagnosen.

4.1.2 Kjerneselvet (2-6 mnd) – Den nære sosiale verden.

Brodin og Hylander (1999) beskriver denne tidsperioden med at det lille barnet begynner å le og søke blikkontakt. I de neste månedene kommer barnet til å utvikle sine egne sosiale evner. Små barn elsker å studere andres ansiktsuttrykk og vil gjøre det om og om igjen hvis responsen i samspillet er positiv. Lund (2004b) sier at opplevde episoder går over til å bli karakterisert som hendelser i spedbarnets motoriske hukommelse i denne perioden. Lund (2004b) definerer videre et episodisk minne som et spesielt minne som muliggjør integrering av det å henge sammen og det å være agent i eget liv. Når spedbarnet har tilstrekkelig med erfaringer i samspillet med feks mor, så kan det lage et slags gjennomsnitt av erfaringene det har hatt. Dette kaller Stern en indre representasjon (Jamfør Lund, 2004). I dette stadiet forekommer det ikke noe bevisst refleksjon fra barnets side, men det opplever en følelse av å kunne starte en handlingsprosess. Lund definerer et kjerneselv som et fysisk selv med mening, samtidig som kjerneselvet har også en sammenheng som er knyttet til handling og erfaring. De fire opplevelsene som danner grunnlaget for kjerneselvet er selvhending, selvsammenheng, selvaffektivitet og selvhistorie.

4.1.3 Det subjektive selvet (7-15 mnd) – Sinnelandskapets verden

Hedenbro og Wirtberg (2002) sier at i denne tidsperioden blir barnet klar over at det er i samspill med et annet menneske, og at barnets intersubjektivitet er i ferd med å

utvikles. Lund (2003) hevder at intersubjektivitet defineres som deling av felles oppmerksomhet, deling av intensjoner og deling av affektive tilstander. Stern (Stern i Brodin og Hylander, 1999) hevder at man i denne tidsperioden matcher et aspekt ved atferd som refererer til den andre partens følelsetilstand. Lund (2003) hevder at dette fører til et sterkere fellesskap mellom de to aktuelle partene, samtidig som begge parter ser på seg selv som separat i samspillet. Brodin og Hylander (1999) sier at barnet med å kunne oppleve gjensidig forståelse uten ord, tar et nytt skritt i sin framtidige utvikling. Lund (2004) definerer affektiv inntoning som det å tørre å ta initiativ til finne ut hvordan barnet opplever den tilbakemeldingen den voksne gir, for så å "tune" seg inn på hvordan barnet vil bli møtt utifra sin virkelighet.

4.1.4 Det verbale selv (15-18 mnd) – Ordenes verden

Hedenbro og Wirtberg (2002) sier at nå bruker barnet ordene og språket for å formidle noe til andre, og at dette skaper rom for nye samværs måter med andre mennesker. I denne fasen frigjør barnet seg fra den konkrete verdenen. Det begynner å fantasere og imitere mer og det utvikler evnen til å se seg selv utenfra, samt det å sette seg i andres sted. Det å utbryte "jeg" og "meg" viser at barnet har begynt prosessen med å tenke noe om seg selv. Brodin og Hylander (1999) sier at i denne perioden begynner identiteten å bryte fram, og empatiutviklingen fører til at barnet begynner å vise omsorg for andre. Stern (Stern i Brodin og Hylander, 1999) ser på språket som et tveegget sverd, som for alltid deler opp verden og selvet på hver sin side. Barna får i denne fasen oppleve det at språket åpner mange nye dører for dem når det gjelder kommunikasjon og samspill med andre mennesker. Når barna har tilegnet seg språket, så tar det over som hovedkommunikasjonsmiddel. Lund (2004b) sier at ordene plutselig gjør barnet synlig på en annen måte enn før, barnet krever plutselig mer plass i samspillet.

4.1.5 Det narrative selvet (3-31/2 år) – Historienes verden

Hedenbro og Wirtberg (2002) sier at i denne fasen lærer barnet å fortelle forskjellige historier. Dette er en begynnelse på det å beskrive seg selv. Barnet bruker ord som ”jeg” og ”meg” for å signalisere at det er dem det dreier seg om. Barnet lærer om sammenheng når det forteller historier. Dette fremmer identitetsutviklingen. Når de først bestemmer seg for å fortelle noe så har det gjerne med noe han/hun har opplevd og vært med på. Brolin og Hylander (1999) hevder at barnas identitet og selvbylde på en måte kan knyttes til historiene gjennom det at barna skaper et bilde av seg selv og sin personlige opplevelse. Lund (2003) sier at det narrative selvet dreier seg om å skape mening og sammenheng gjennom det å fortelle sine egne historier.

4.2 Anerkjennelsens kunst

Ordet anerkjennelse er opprinnelig hentet fra Hegels filosofi. Anne Lise Løvlie Schibbye (2004) sier i sin definisjon at anerkjennelse er noe du er, ikke noe du har. Anerkjennelse handler mer om hvordan vi er mot hverandre, og hvordan vi behandler andre i et gjensidig samspill. Lund (2004a) mener at anerkjennelse også i overført betydning kan bety avgrensing, noe som igjen kan gi den andre i relasjonen en følelse av å få seg selv tilbake som anerkjent. Lund (2004a) sier videre at anerkjennelse er bygd opp av to stavelser, nemlig ”an” og ”erkjennelse”.

”Erkjennelse forstås som sannhet eller ærlighet og/eller det å gå i seg selv, se alle sider ved seg selv, også de som ikke oppleves behagelige” (Iversen, Lønberg og Oskal, 2006: 28).

Lund (2004a) mener den voksnes oppgave vil være å bekrefte og sjekke ut det han/hun har hørt, uansett hva det er man har hørt. Dette er med på å gi kraft til barnets opplevelse av noe, og vil gi det en forsterket opplevelse av anerkjennelse og et styrket selv.

”Anerkjennelse defineres som å bekrefte et annet menneskes rett til sine egne opplevelser, uavhengig av hva andre måtte mene” (Iversen, Lønberg og Oskal 2006: 29).

Videre vektlegges barnets bidrag når det gjelder utviklingen av selvet. Schibbye (2004) er opptatt av at barnet er sosialt helt fra begynnelsen av, og at det også helt fra starten er deltagende i den tidlige interaksjonen. Barnets egne handlinger kan påvirke den voksne til å kommunisere med barnet på den måten barnet ønsker det. For å få et forhold til seg selv er spedbarnet avhengig av tilbakemeldinger fra omsorgspersonen, noe som gir den voksne definisjonsmakt over det barnet opplever og ikke minst tenker. Relasjoner som er preget av anerkjennelse vil inneholde sentrale elementer som åpenhet, initiativ, tillitsfullhet, kreativitet, respekt for andre, evne til å lytte osv i nåtid og senere i livet. Videre nevner Schibbye (2004) at anerkjennelsesbegrepet inneholder til sammen fire sentrale elementer:

4.2.1 Lytting:

Schibbye (2004) presiserer at det å lytte ikke er det samme som det å høre. Når vi lytter til noen, får vi med oss det som ligger bak ordene. Lund (2004a) hevder at for å klare å ta inn det perspektivet barnet har, så er det viktig at vi tar i bruk alle våre sanser for å få et helhetlig bilde av hvordan det har det her og nå. Schibbye (2004) mener det er viktig at vi som voksne i barnehagen gir barnet plass og tid til å formidle sitt eget perspektiv på livet. Når man arbeider med innagerende barn i barnehage er det viktig å bruke tid til å lytte til det barna har å formidle. I denne sammenhengen betyr begrepet ”å lytte til” at det er svært viktig å lytte til barna ved å få med seg både ordene, stemmeleiet, kroppsspråket og ikke minst blikket. Overført til barnehagehverdagen vil dette innebære at vi voksne må gi de innagerende barna full oppmerksomhet, og gjøre det vi kan for å søke å forstå dette barnets budskap. En utfordring i forhold til dette kan være mangelen på mulighet til å være en til en med barnet, fordi barnehagen har få rom og ikke nok voksne pr avdeling til å følge opp disse barna. Den største utfordringen i det å lytte til de innagerende barna vil

---

sannsynligvis være det å få barna i tale, og ikke minst tåle tausheten som stadig kan oppstå i samtalen mellom den voksne og det stille barnet. En annen del av den samme utfordringen vil kanskje være å ikke legge ordene i munnen på barnet fordi vi ikke helt klarer å vente eller vi ikke har tid til å vente på svaret fordi et annet barn krever oppmerksomhet samtidig som dette barnet leter etter en måte å si noe på.

4.2.2 Forståelse

Schibbye (2004) mener at vi for å virkelig forstå, må kunne "kjenne på" tilsvarende følelser som barna sitter inne med, på oss selv. Det betyr ikke at du må ha vært et innagerende barn selv som liten for å forstå barnets opplevelse av feks det å ikke tørre å gå inn i en relasjon. Det det betyr, er at du må kunne gjenkjenne følelsen av redsel for ikke å strekke til i et fellesskap, redselen for å si noe som andre reagerer negativt på osv. Når et innagerende barn begynner å sette ord på ulike hendelser i barnehagen, er det svært viktig at vi ikke overtar deres historie ved å fortelle hvor mye vi forstår dem, for så å ta all plass ved å fortelle en lignende historie fra egen barndom eller en historie om et annet barn som har opplevd noe lignende. Vi må la barnas røst bli hørt.

4.2.3 Aksept

Schibbye (2004) hevder at aksept og toleranse innebærer at vi voksne i barnehagen verken dømmer eller bedømmer barnets opplevelse og perspektiv på ulike ting i livet og barnehagehverdagen. Dette vil si at vi skal akseptere at den andre parten i samspillet har rett til sin følelse. Det er viktig at vi tåler denne følelsen og at vi lar den stå de som den er (Jamfør Schibbye, 2004). Dette kan være vanskelig i en barnehage fordi vi stadig må gå inn i konflikter og andre sosiale settinger som vi kanskje ikke har full oversikt over fordi vi ikke har vært der og sett alt. Det kan være slik at vi til tider hører vi på de som roper høyest fordi de villig deler "sin side" med oss. De som er stille og innagerende vil ofte syns at det er vanskelig å sette ord på ting som akkurat har skjedd, kanskje de ikke har blitt trodd sist gang det skjedde noe og har en

forståelse av at det ikke nytter å si noe? I slike situasjoner må man være tålmodig og bruke den tiden som trengs for at vi skal kunne se ting fra barnets synsvinkel.

4.2.4 Bekreftelse

Lund (2004a) hevder bekræftelse ofte handler om å bekræfte det som er formidlet til oss. I mange tilfeller vil vi da sjekke om vi har forstått det som er formidlet til oss ved å speile budskapet. Schibbye (2004) mener bekræftelsen ligger i forståelsen, i den umiddelbare tilbakemeldingen, og i den følelsesmessige matchen. Måten vi bekræfter barna på vil være avgjørende for om vi klarer å etablere en gjensidig kommunikasjon med de innagerende barna på sikt. Hvis den voksne er ensidig i sine gester og i sin kroppsholdning vil barnet sannsynligvis oppleve at han/hun ikke føler seg sett. Da vil dette barnet kanskje holde igjen viktige tilbakemeldinger og gå enda mer inn i seg selv. De innagerende barna i barnehagen trenger å oppleve kongruente voksne som har en indre kontakt med seg selv, noe som kan hjelpe dem til å se at det er greit å være den du er, uansett hvordan du ser ut eller uansett hva du gjør. De ”stille” barna behøver gjentatte bekræftelser på at de er verdifulle og at vi viser dem gjennom vår holdning at det de sier, tenker og føler er viktig for oss.

5. Metode

I dette kapitlet vil jeg beskrive hvilken metode og hvilken arbeidsprosess jeg brukte for å løse problemstillingen i masteroppgaven.

5.1 Datainnsamling

Edvard Befring (2002) skiller mellom fire empiriske design. Han skiller mellom kvalitativ tilnærming, empirisk-kvantitativ tilnærming, eksperimentelle opplegg og aksjonsrettede strategier. Kalleberg (2002) sier at det finnes fem framgangsmåter eller metoder om man vil, for innsamling av data. Man kan benytte seg av feltstudier, eksperimenter, intervjuing i form av standardiserte, representative rundspøringer, intervjuing i form av åpne samtaler og kildestudier basert på foreliggende dokumenter og andre informasjonsbærende ting. Wilhelm Aubert definerer metode som en framgangsmåte eller et middel til å løse problemer for så å komme fram til ny kunnskap (Aubert i Hellevik, 2002). Begrepet metode kan også forklares som en planmessig måte for å nå fram til kunnskap på (Østbye m fl, 2002). Den kvalitative metoden bearbeider ord og frie uttrykksformer. Innen denne metoden er det vanlig å benytte seg av teknikker som for eksempel observasjon, spørreskjema og/eller intervju. Den kvantitative tilnærmingen legger mer vekt på informasjon som er målbare og som kan uttrykkes i tall eller andre mengdetermer. Befring (2002) sier at det prinsipielle skillet mellom disse to tilnærmingene/metodene bygger i første rekke på formålet med forskningen og egenskapene ved de forskjellige dataene. Etter nøye vurdering valgte jeg å bruke en kvalitativ tilnærming når det gjaldt mitt forskningsopplegg. I problemstillingen min ønsker jeg å finne ut hvilke utfordringer personalet møter i arbeidet med denne barnegruppen og hvordan de går fram for å utvikle deres sosiale kompetanse. Jeg ser for meg at jeg får mere utfyllende informasjon om utfordringene og tiltakene vedrørende sosial kompetanse ved å gjennomføre intervjuer med informantene. Dette gjør at jeg har valgt å benytte meg av det kvalitative forskningsintervjuet som kildeinnsamling i masteroppgaven. Jeg

kom også tidlig fram til at jeg vil oppsøke informantene for å få det vi kaller et personlig intervju.

5.2 Det kvalitative forskningsintervju

Det kvalitative forskningsintervju er delt inn i syv stadier:

5.2.1 Tematisering

Kvale (2001) hevder at det er viktig å innhente forhåndskunnskap om det man skal forske på i dette stadiet. Det må gjøres for å kunne klargjøre for seg selv hvilket formål man har med oppgaven. Deretter er det viktig med en grundig gjennomgang av hvilke teknikker man kan benytte seg av innen intervju- og analyseringsteknikker, for så å velge hvilken man skal benytte seg av for å få den informasjonen man ønsker seg. Grunnen til at jeg har valgt å fokusere på de innagerende barna i problemstillingen min er til dels at denne barnegruppen er lite omtalt i både media, skole og ikke minst i barnehagesammenheng. Jeg fant ut at Ingrid Lund er en av få norske forfattere som skriver faglitteratur om dette i Norge. En viktig grunn til at problemstillingen min dreier seg om de innagerende barna i barnehagen, er at jeg etterhvert fant ut at det finnes lite forskning som legger vekt på innagerende atferdsvansker i barnehagesammenheng her i Norge. Siden det var vanskelig å finne noe teori, så førte dette til mye bruk av internett for å finne teori og faglitteratur som omhandlet innagerende atferdsvansker knyttet til barn i barnehagen. I masteroppgaven har jeg brukt forskjellig teori som belyser temaet innagerende atferdsvansker. I forbindelse med dette har jeg også konsentrert meg om Sterns teori rundt det nyfødte barnet og dets tilknytningsprosesser. Videre har jeg valgt å omtale teori som omhandler blant annet sosial kompetanse, barns medvirkningsrett i barnehagen, sammenligning av de to Rammeplanene for barnehagen og ikke minst anerkjennelsens kunst. Halvorsen (2003) sier man kan velge mellom flere ulike metoder innen intervjuteknikker. Her er det snakk om et intervju, et spørreskjema eller observasjon som oftest brukes sammen med spørreskjema eller intervju. Kvale

---

(2001) nevner de fem viktigste analysemetodene. Disse er meningsfortetting, meningskategorisering, meningsstrukturering gjennom narrativer, meningstolkning ogad hoc meningsgenerering. Formålet med intervjuet mitt var innledningsvis å finne ut hvordan informantene definerte begrepene innagerende atferdsvansker, sosial kompetanse og hvordan de ville beskrive det innagerende barnet. Deretter ville jeg finne ut hvilke utfordringer informantene følte de møtte i sitt daglige arbeid med de innagerende barna. Neste steg var så å få fram hvilke tiltak informantene konkret følte det var viktig å sette inn for å øke de innagerende barnas selvbilde, selvhevdelse og selvtillit. Videre prøvde jeg å finne ut hvordan informantene arbeidet for å utvikle de innagerende barnas relasjoner til de andre barna i gruppa, og hvordan de gikk fram for å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse samtidig som det ble tatt hensyn til denne barnegruppas væremåte og identitet. Avslutningsvis ville jeg finne ut av hvordan informantene så på egen kompetanse i forhold til feltet innagerende atferdsvansker, og hva de følte de trengte mer av når det gjalt kompetanse på dette feltet.

5.2.2 Planlegging

Kvale (2001) sier at man i planleggingsfasen må se på alle de syv fasene for å skaffe seg en god oversikt. Dette er viktig fordi man ellers kan risikere å treffe feil avgjørelse i forhold til masteroppgavens innhold og formål. Kvale (2001) hevder det er viktig å lage en plan som tar hensyn til riktig tids- og ressursbruk, samtidig som man hele veien må være åpen for å se endringer underveis ettersom man tilegner seg mere kunnskap på det aktuelle feltet i planleggingsfasen. Man må også ha klart for seg hvilket innhold og formål man ønsker at masteroppgaven skal ha. Dette gjør det enklere å utarbeide en intervjuguide. I denne fasen er det viktig å tenke nøye gjennom hvordan man vil bli oppfattet i intervjuarbeidet. Hva må til for å utføre et godt forskningsintervju? Dreyfus og Dreyfus (Dreyfus og Dreyfus i Kvale, 2001) har utviklet en modell for ferdighetslæring.

”Ferdighetsmestringen oppnås gjennom å gå fra en regelstyrt ”vite at ” til et erfaringsbasert ”vite hvordan” ” (Kvale 2001: 63).

Modellen til Dreyfus og Dreyfus arbeider ut i fra 5 stadium som beskriver veien fra ufaglært til profesjonell. Forskernovisen er ”langsom i sin yrkesutøvelse” fordi hun er redd for å gjøre feil. Når hun går over til å bli en kompetent utøver, ser man at forskeren opplever økning av oversikt på utfordringer knyttet til faget. I denne fasen ser man fordelene ved å planlegge og man ser at forberedelse er nødvendig for å få et best mulig resultat. Den dyktige forskerutøveren har god oversikt over formålet og veien framover. Forskereksperten kjennetegnes ved totaliteten i sin ekspertise og ikke i spesialisering på komponenter. Eksperten pendler ofte mellom nivå 4 og 5, fordi hun må være bevisst på å tenke igjennom og begrunne det hun til enhver tid gjør. I noen av disse situasjonene er det av og til vanskelig å være ekspert, men kanskje det ikke burde være et mål i seg selv og alltid se på seg selv som ekspert? I et tett samarbeid med andre mennesker kan det av og til være vanskelig å ta med seg ekspertstempelet fordi alle mennesker er forskjellige og fordi vi alle tolker hverandre på forskjellige måter. Det jeg mener her er at fordi om vi er opptatt av personalets profesjonalitet i møtet med de innagerende barna, så er det ikke ønskelig at disse barna møtes av voksne som til enhver tid mener å ha et ”fasitsvar” i forbindelse med barnas atferd. Rett og slett fordi fasiten ikke finnes!

I begynnelsen av denne fasen var det vanskelig å få en total oversikt over alt som måtte gjøres, og ikke minst utvelgelsen av den teorien som skulle nedfelles i skriftlig form. Jeg fant fort ut at det ville bli en utfordring å finne nok teori. Etterhvert fant jeg en referanse som førte meg til begrepet innagerende atferdsvansker, og da lot ikke resultatet vente på seg. I og med at det er innagerende atferdsvansker det refereres til når man snakker om de ”stille” og ”usynlige” barna, så ble det naturligvis slik at jeg benytter meg av termen ”de innagerende barna” i problemstillingen min. Når det riktige begrepet var funnet, startet arbeidet med å lage en god masteroppgaveplan. Dette arbeidet er interessant fordi jeg har hatt erfaringer med denne gruppen barn fra før av. Etterhvert som teorien kom på papiret innså jeg mer og mer at dette er en

---

barnegruppe vi har hørt veldig lite om i barnehagen, og jeg benyttet alle anledninger til å diskutere dette med mine kollegaer. Flere av disse ga uttrykk for at de også hadde hørt lite eller ingenting om disse barna, og det ga meg enda mer nysgjerrighet i forhold til hva de ansatte i barnehagen hadde av erfaringer i forhold til disse barna. Disse diskusjonene ledet meg fram til flere spørsmål som jeg ønsket å få svar på. Jeg, som alle andre, var oppsatt på å komme i gang med intervjuguiden så fort som mulig. Heldigvis har jeg en veileder som mener at det er viktig å skynde seg langsomt, og hun fikk meg til å innse at det er svært viktig å ha teorien i bunn, før man setter i gang med intervjuguiden. Jeg ble tidlig drillet på at det var viktig å ha et realistisk syn på det med tidsbruk i forhold til oppgaven, og derfor valgte jeg tidlig i planleggingsfasen å gi meg selv god tid på oppgaveskrivingen. Den største utfordringen i denne prosessen var det å få lagt inn en tid som passet for begge parter i forbindelse med intervjuene.

Hovedformålet med problemstillingen min er å få flere i barnehagesektoren til å virkelig SE de barna som stadig får betegnelser som for eksempel ”de usynlige barna” eller ”de stille barna”. I barnehagen har vi i de siste årene hatt et sterkt økende fokus på barn med såkalt utagerende atferd, spesielt takket være forskere som Terje Ogden. Han har tidligere hevdet at barn helt nede i 3 årsalderen kan utvikle alvorlige utagerende atferdsproblemer, og at det derfor er viktig at vi i barnehagen allerede på et tidlig tidspunkt tar tak i denne problematikken (Jamfør Ogden 1996).

Høgskolelektor Ingrid Lund (2004) sier på sin side at fordi om mesteparten av litteraturen på området atferdsvansker er konsentrert om utagerende atferd, så behøver ikke det å bety at innagerende atferd er mindre problematisk. Enkelte fagfolk hevder til og med at den innagerende atferden er farligst, siden den med tiden kan resultere i at barn og unge bedriver selvskading. Dette viser bare hvor viktig det er at vi i barnehagene er mer bevisste på å sette de innagerende barna på kartet, og at vi tar oss mere tid til å se på hvilke utfordringer det knyttes til denne barnegruppen, samtidig som vi arbeider enda mer bevisst med å heve deres sosiale kompetanse.

I denne fasen begynte jeg også å sette meg inn i hvordan et forskningsintervju skulle forberedes og utføres. Jeg har hele tiden sett for meg at det er viktig å skape en god atmosfære rundt intervjuet, og det inkluderer at man har en bevisst holdning til det å møte intervjupersonen der han eller hun er. Hvis jeg vil ha intervjupersonen til å åpne seg, er det viktig å skape en god tone, vise at man er oppriktig interessert i det den andre bidrar med, ved at man gjennom egen kroppsholdning og mimikk matcher denne personen (Jamfjør Kvale 2001). Jeg vil gjerne bli oppfattet som seriøs, og det betyr at jeg må være godt forberedt og møte presis til intervjuene. Jeg tror det også er viktig å innse at øvelse gjør mester, og at for å nå dette målet så må man gjøre det mange ganger. (Jamfjør Kvale 2001). Jeg hadde planer om å foreta et eller flere prøveintervjuer for å være enda bedre forberedt, men det falt desverre ut. Hadde jeg foretatt flere prøveintervjuer, så er jeg overbevisst om at de første intervjuene hadde blitt bedre og mer informative. En ting jeg angrer på i ettertid under intervjuperioden, er at jeg ikke tok kontakt med veilederen min for å få mer veiledning i forhold til den gjennomføringen av de aktuelle intervjuene. I denne fasen måtte jeg også ut for å finne ut om jeg trengte konsesjon for å oppbevare alle dataene og kildematerialene jeg skulle samle inn i oppgaveperioden. Jeg valgte å utføre intervjuer helt anonymt. Etter det henvendte jeg meg til den aktuelle kommunen med et presentasjonsskriv, hvor jeg presenterte meg selv og forklarte hva masteroppgaven min gikk ut på. I dette presentasjonsskrivet ba jeg om å få benytte meg av det samlede personalet i kommunen i forhold til innsamling av data. Når jeg i min problemstilling spør etter hvilke utfordringer vi møter i arbeidet med de innagerende barna, så faller det naturlig for meg å stille det spørsmålet til alle som arbeider tett med barna. Jeg får ikke et allsidig svar bare ved å henvende meg til pedagogene eller bare til assistentene. I presentasjonsskrivet til kommunen ba jeg om å få intervjuer både styrere, pedagogiske ledere, spesialpedagoger, fagarbeidere og assistenter, og til slutt ble det bestemt at jeg fikk intervjuer 1 styrer, 3 pedagogiske ledere og 3 fagarbeidere. 2 av de pedagogiske lederne fungerte også som spesialpedagoger. Informantene ga meg muntlig samtykke i at intervjuene kunne bli brukt i denne forskningsoppgaven. De ble også informert om at de skulle få se igjennom sine egne intervjuer når de ble

---

transkribert, samt at de skulle få se gjennom oppgaven før den blir levert inn, for å kunne komme med sine kommentarer i tilfelle noe må tas bort fra oppgavens endelige tekst. Jeg har forsøkt etter beste evne å anonymisere informantene, og de dataene de har bidratt med. Informantene ble også gjort kjent med at jeg har taushetsplikt i henhold til det kildematerialet som er samlet inn.

5.2.3 Intervjuing

Kvale (2001) sier forskningsintervjuet foregår som en samtale mellom forskeren og intervjupersonen rundt et tema av felles interesse. Forskeren utarbeider en intervjuguide som inneholder de temaene som skal tas opp i intervjuet, og hvilken rekkefølge de skal ha.

”Kvaliteten på det originale intervjuet er avgjørende for kvaliteten på den senere analyseringen, verifiseringen og rapporteringen av intervjuet” (Kvale 2001: 89).

Sitatet viser til at jo grundigere jobb man gjør fra starten, jo bedre blir det ferdige resultatet. Det gjør intervjuet mer autentisk. I denne fasen er det svært viktig at vi har et reflektert tilnærming til den kunnskapen vi søker, samtidig som vi tar hensyn til det mellommenneskelige aspektet i intervjusituasjonen (Jørgensen og Kvale, 2001).

Jeg valgte å benytte meg av personlige intervjuer. Det vil si at det dreide seg om et formelt/strukturert intervju med en intervjuguide som ble sendt til informantene en uke før jeg kom og utførte intervjuene. I tillegg til det hadde jeg bestemt meg for å stille noen få oppfølgings spørsmål hvis det falt seg naturlig i intervjusettingene. Jeg tenkte også at dette ga informantene mulighet til å forberede seg slik at de kunne gi meg mer utdypende og fyldigere svar enn om de fikk intervjuguiden når jeg kom for å intervju dem. I problemstillingen min spør jeg om hvilke utfordringer vi møter og hvordan vi kan utvikle og øke den sosiale kompetansen til de innagerende barna. Med ordet vi mener jeg alle som arbeider med barn i barnehagen, uavhengig av tittel og utdanning i forhold til barnehagefeltet. I hverdagen møter det innagerende barnet både assistenter, fagarbeidere, pedagogiske ledere, spesialpedagoger og styrere. Da

blir det viktig å forske på hva alle de forskjellige aktørene har av kunnskap og erfaring innen dette feltet, for så å se på hvilke utfordringer det samlede barnehagepersonalet opplever som vanskelige. Det blir også viktig å få fokus på hva de forskjellige aktørene i barnehagen tenker i forhold til utvikling av den sosiale kompetansen, fordi dette er tiltak som alle i barnehagen vil være med på å utøve sammen med barna. Det ville vært interessant å sammenligne hva de ulike gruppene svarte, men dette er ikke gjenstand for min undersøkelse i denne masteroppgaven.

Jeg fikk utdelt 7 informanter fordelt på 3 forskjellige barnehager, og alle bortsett fra en har lang fartstid i barnehagen. Denne ene informanten har arbeidet i barnehagen ett år. Vi satte opp en time pr intervju, men endte opp med å bruke fra 30-45 minutter på hvert intervju. Vi startet intervjuet med å snakke litt om bakgrunnen for min forskning. Etter det ble intervjupersonene informert om at intervjuene ville bli anonymisert, om min taushetsplikt, og om hvordan lydopptakene ville bli behandlet i ettertid. Før selve intervjuet startet fikk jeg muntlig samtykke av informantene til å bruke båndopptaker. Videre fortsatte vi intervjuet med litt uformell prat, samt at vi satte litt ord på hva de forskjellige informantene tenkte i forhold til de forskjellige begrepene og spørsmålene i intervjuguiden min. Flere av informantene trengte også litt tid til å venne seg til tanken på at de ble tatt opp på bånd. Båndopptakeren gjorde både meg og informantene litt ”stressa” til og begynne med. Før jeg satte båndopptakeren kom det fram at tre av informantene hadde vært inne på internett for å se om de kunne finne noe om temaet før intervjuet. De mente det var vanskelig å finne noe om temaet, og at dette ga dem en tanke om at dette er et tema man burde vite mer om. I flere av intervjuene var jeg ikke flink nok til å komme med oppfølgingsspørsmål. Det viste seg igjen i at jeg ikke fikk helt tak i hva informantene konkret gjorde i forhold til forskjellige tiltak rettet mot denne barnegruppen. Dette ble spesielt tydelig i spørsmål 8, som har med utvikling av den innagerende barnegruppas sosiale kompetanse samtidig som man tar hensyn til deres væremåte og identitet å gjøre. De fleste av informantene sa de kunne bruke det pedagogiske programmet ”steg for steg ” i forhold til dette. Jeg klarte imidlertid ikke å få informantene til å komme med forslag til hvordan man konkret kan bruke dette

---

programmet i forbindelse med de innagerende barna. Jeg tror at grunnen til dette delvis er at jeg selv arbeider med steg for steg, og at jeg ikke var bevisst nok på dette i intervjusituasjonen. Jeg ble flinkere til å komme med oppfølgings spørsmål underveis, men har et klart forbedringspotensiale her. Under de første intervjuene opplevde jeg det som vanskelig å sitte å vente på svarene, men etterhvert ble det mer naturlig å vente på svarene og da ble atmosfæren i intervjusituasjonen mere avslappet. Jeg merket at jo mer avslappet jeg var, jo mer avslappet var intervjuobjektene også. Jeg fikk også flere tilbakemeldinger på at noen av de begrepene jeg brukte i intervjuguiden var vanskelige å sette ord på, og at det derfor var fint å kunne sette seg ned å prate litt sammen om dette før båndopptakeren kom på. Dette får meg til å tenke at jeg skulle ha brukt enda mere tid på hvordan jeg skulle formulere spørsmålene i forkant av intervjuene. I etterkant ser jeg også at jeg kunne ha reflektert ennå mer over spørsmålene i intervjuguiden. I spørsmål nr. 9 spør jeg om hvilken kompetanse informantene føler at de har i forhold til dette ”spesielle” feltet. Dette gir kanskje intervjuobjektet og leseren et inntrykk av at disse barna har et ekstra spesielt behov, eller at de blir sett på som en gruppe som trenger spesialisthjelp. Dette trenger nødvendigvis ikke å stemme. Etter at vi hadde slått av båndopptakeren snakket vi litt om hvordan intervjuobjektene oppfattet intervjusituasjonen og hvordan de opplevde spørsmålene jeg hadde gitt dem. Alle sa at spørsmålene var greie, men at de kunne være vanskelig å svare på fordi de ikke hadde vært så mye borti den innagerende barnegruppa før. Alle intervjuobjektene var opptatt av at intervjuet var interessant, og at det var med på å øke deres bevissthet rundt denne gruppa. På slutten av intervjuene sa de fleste at de gjerne kunne tenke seg å få mer kunnskap når det gjaldt denne barnegruppa og at dette var et tema de kom til å tenke mer på i tiden som kom.

5.2.4 Transkribering

Kvale (2001) sier at transkribering forutsetter at intervjueren får tatt et opptak av alle intervjuene, og at man kan høre samtalen som er tatt opp på båndet. Dette betyr at man må sette seg inn i det tekniske ved det å utføre et lydopptak, samt at man må vite

nøyaktig hvordan man går fram for å få et godt og ikke minst tydelig intervju som kan skrives ut i etterkant av et intervju. Transkribering av intervjuene gjør dem bedre egnet til analyse (Jamfør Kvale, 2001).

Jeg er desverre ikke så god teknisk, så mitt møte med båndopptakeren skapte noen utfordringer til å begynne med. Båndopptakeren ble grundig studert før bruk, men jeg var redd for at dataer skulle gå tapt på grunn av mine små tekniske ferdigheter. I de første intervjuene var jeg usikker på båndopptakeren, og det skapte nok litt usikkerhet i begynnelsen, men når jeg lærte meg å stole på den så var det mye lettere å være naturlig i intervjusituasjonen. Jeg fikk 7 tydelige intervjuer til transkribering. Det å skrive dem ut tok lang tid, og det var spennende å gjenoppleve ordrett hva som hadde blitt sagt i intervjusituasjonen. Det som overrasket meg mens jeg transkriberte intervjuene, var at det å si ting og det å skrive ned ting er to forskjellige ting? Hva er så forskjellen på det å si en ting og det å skrive ned en ting? Når man sier ting, så merker man kanskje ikke at man for eksempel gjentar seg selv flere ganger eller at man stopper opp midt i en setning og ikke fullfører den helt. Når jeg transkriberte intervjuene oppdaget jeg at dette kommer veldig tydelig frem i det skrevne ord fordi man skal skrive av så nøyaktig som mulig. Når man skriver ned ting, så skriver man ned setningen helt korrekt helt fra starten av, og språket i det skrevne ord flyter mye mer fordi man tar seg mere tid til å formulere setningene før man setter det ned på papiret. I transkriberings arbeidet har jeg vært opptatt av å gjenngi intervjuet så nøyaktig som mulig. I to tilfeller har jeg flyttet et par av ordene, slik at setningsoppbyggingen ble mer korrekt. Jeg illustrerer det med et eksempel: "Dette tenker jeg på at det kommer det forsiktige barnet til gode". Denne setningen ble omskrevet til "Jeg tenker på at dette kommer det forsiktige barnet til gode". Når intervjupersonen gjentok det samme ordet eller den samme setningen flere ganger, valgte jeg å skrive det ned en gang.

5.2.5 Analysering

”Formålet med analysen er å avdekke meningen med spørsmålet, å få frem forutantakelsene som ligger bak, og dermed den implisitte oppfatningen av kvalitativ forskning” (Kvale, 2001: 112).

Analysen har vært en utfordring for meg, og jeg famlet veldig til å begynne med. Dette gir meg en klar indikasjon på at jeg burde ha tenkt mye mer på hvordan jeg skulle foreta analysen på et mye tidligere tidspunkt. Etter transkriberingen begynte jeg da å klarlegge den språklige meningen i intervjuene ved å skrive et sammendrag av hvert intervju. Der gikk jeg inn for å bruke informantenes egne ord, samtidig som jeg valgte ut det jeg så som viktigst å få med i sammendraget. Deretter fant jeg i ut i fellesskap med veilederen min at materialet kunne kategoriseres. I denne fasen ble det viktig for meg å lete etter meningen og budskapet i sammendragene av intervjuene. Jeg endte opp med tre hovedkategorier som tok for seg informantenes kjennskap til begreper, informantenes utfordringer og deres forslag til forskjellige tiltak. Det har vært interessant å prøve og tolke informantenes besvarelser, og jeg håper det er i tråd med det de tenker i forhold til temaene som er tatt opp.

5.2.6 Verifisering

Kvale (2001) hevder at når vi skal gå inn på feltet som har med verifisering å gjøre, vil det være naturlig å definere ordet validitet. Ordet validitet defineres ofte som en uttales sannhet og riktighet. Når man undersøker noe må man sørge for å kontinuerlig sjekke, utspørre og tolke funnene teoretisk. Man må huske at validitet også i høyeste grad handler om forskeren som person, og at denne personens moralske integritet er avgjørende for det resultatet undersøkelsen avslører (Jamfør Kvale 2001). Holter (2002) hevder at den kvalitative forskningens gyldighet og troverdighet ofte er behandlet ut fra dennes egne begreper om validitet. I den kvalitative undersøkelsen er det viktig å fastholde meningsrammene, og det vil si at påliteligheten blant annet hviler på forståelsen av mening som et tolkningsrepertoar. En viktig pålitelighetsprøve vil være å gi intervjupersonene transkriberingen av

enkeltintervjuene, for så få godkjenning tilbake. Når man benytter seg av det kvalitative forskningsintervju som metode, så ligger materialets og konklusjonenes troverdighet innebygd i hver del av forskningsprosessen (Holter i Holter og Kalleberg, 2002).

Etter å ha transkribert intervjuene, sendte jeg de tilbake til intervjupersonene. En av de som stilte opp til intervju ble overrasket over ordlyden i sitt intervju. Denne informanten valgte å endre noe av egen tekst i intervjuet. Dette ble tilbakelevert til meg, og så endret jeg den teksten som var ønsket i kildematerialet. To av informantene sa ifra at de ikke trengte å se over intervjuene som ble tilbakelevert, de stolte på at jeg gjorde det som var riktig i forhold til de aktuelle intervjuene. Resten av informantene endret ikke på noe, men sa seg fornøyde med det som allerede var transkribert.

5.2.7 Rapportering

”Intervjurapporten er i seg selv en sosial konstruksjon, hvor forfatterens valg av skrivestil og litterære virkemidler gir et bestemt syn på intervjupersonens livsverden” (Kvale, 2001: 178).

Kvale (2001) hevder at intervjurapporten skal danne grunnlaget for forskerens vurdering av kunnskapens gyldighet. Når man skriver en rapport som kan bli, eller blir publisert, er det viktig å huske på å ha informert samtykke fra intervjupersonene. Det er også viktig å være bevisst på at man benytter seg av konfidensialitet for å beskytte intervjupersonens privatliv. Målet med en slik rapport er å informere andre forskere innen feltet og ”folket” om funnernes betydning og troverdighet.

5.3 Kildekritikk

Kvale (2001) peker på at intervjustudier fort kan få kritikk fordi funnene ikke er generaliserbare, ettersom den involverer for få personer. Da vil det være av største viktighet at man helt fra starten har det klart for seg hvor mange intervjupersoner man

---

trenger for å finne ut det man vil vite i undersøkelsen. I min oppgave har jeg avdekket et mønster som tilsier at det er en stor usikkerhet blant intervjuobjektene som er intervjuet, knyttet til den innagerende barnegruppen. Mine funn involverer klart for få personer til at dette kan sies å være en sannhet i landets barnehager. Da må man gå enda mere i dybden og intervjuet et mye større antall informanter. Kvale (2001) hevder også at forskningsintervjuet bare kan fungere hvis forskeren til enhver tid kan takle de utfordringer som ligger i det å gå utenom manus. Som uerfaren intervjuer oppdaget jeg fort at min usikkerhet kunne smitte over til intervjupersonene. Intervjuresultatene mine ble noe ujevne akkurat fordi jeg ikke hadde nok kunnskap om hvordan jeg skulle opptre som intervjuer på begynnelsen av intervjuperioden. Dette kan ha vært med på å gi meg dårligere intervjuresultater enn om jeg var en erfaren intervjuer. Det at jeg ikke stilte nok oppfølgingsspørsmål kan ha bidratt til at jeg ikke fikk all den informasjonen som informantene var i stand til å gi. Dette kan også ha en innvirkning på det endelige resultatet på den måten at det ikke er 100% valid sett fra en forskers ståsted. I denne kvalitative forskningsmetoden er man svært opptatt av blant annet konfidensialitet. Dilemmaet her er da at det ikke er mulig for andre forskere å kontrollere forskningsresultatene fordi man ikke vet hvem som deltok, eller når studien fant sted. Konsekvensene av en intervjustudie kan også skade intervjupersonene hvis forskeren ikke har vurdert nøye hvilke konsekvenser som kan oppstå før, under og etter intervjuet. Jeg ser helt klart at denne oppgaven hviler helt og holdent på mine skuldre. Andre har ikke muligheten til å gå inn i mine studier og komme inn med "nye" øyne, og stille meg kritiske spørsmål utifra det eksisterende kildematerialet. Dette har nok vært med på å gjøre meg mer usikker, og har bidratt til at jeg er noe engstelig for ikke å få fram de riktige konklusjonene. Før og i etterkant av intervjuperioden har jeg tenkt mye på hva jeg ville gjort hvis jeg hadde fått sensitiv informasjon vedrørende enkeltbarn. Jeg var tidlig ute med å skaffe meg informasjon om bestemmelser vedrørende konsesjonsplikt. I begynnelsen av intervjuene la jeg vekt på anonymisering av både voksne og barn, samtidig som intervjupersonene også var meget profesjonelle i forhold til det å ikke nevne navn,

eller det å komme inn på personlige opplysninger. I etterkant har jeg vært påpasselig med å sørge for at oppgaveteksten ikke inneholder informasjon som kan skade noen.

Kvale (2001) mener at en forskers uavhengighet kan saboteres ved at hun har nære forbindelser til enten sponsorer på den ene siden eller deltagerne på den andre siden. Jeg kjenner til flere av intervjupersonene fra før av, og det har ført til at jeg har vært ekstra påpasselig med å ha et åpent sinn. Dette er en av grunnene til at det var svært viktig for meg å levere de transkriberte intervjuene tilbake til intervjupersonene for så å få en tilbakemelding i forhold til det som var transkribert. I sammendragene har jeg vært nøye på det å bruke intervjupersonens ord, slik at dennes tanker og meninger var tydelige i forkant av analysen. For å unngå å overse funn eller vektlegge uttalelser på feil grunnlag, har jeg bestemt meg for å sende oppgaveteksten til de som deltar som intervjuobjekter før jeg leverer inn det endelige utkastet. Her vil de få muligheten til å si i fra hvis det er ting de ønsker skal skrives annerledes eller formuleres på en bedre måte. Kvale (2001) hevder at det i denne kvalitative forskningsmetoden har blitt stillt flere kritiske spørsmål vedrørende virkningen av ledende spørsmål. Når forskeren formulerer sine spørsmål, og ikke disse spørsmålene samsvarer med intervjupersonens hverdagsvirkelighet og virkelighetsforståelse, kan dette føre til at dataene blir forringet (Jamfør Leiulfrud og Hvinden i Holter og Kalleberg, 2002). Til og begynne med var jeg redd for at ledende spørsmål kunne bidra til å påvirke intervjupersonene til å svare det jeg anså for et godt svar. Min erfaring var at jeg måtte stille noen få ledende spørsmål for å få informantene inn på temaet. Et par ganger opplevde jeg også at jeg stilte informantene det samme spørsmålet flere ganger uten å få svar på det jeg spurte om. Da var det fristende å stille et ledende spørsmål for å få de inn på "riktig" spor. Transkripsjonsstadiet kan føre til at intervjupersoner får sjokk som konsekvens av å lese sine egne intervjuer (Jamfør Kvale, 2001). En av mine informanter ble litt overrasket over ordlyden i sitt eget intervju, og hun tok kontakt med meg pr telefon og forklarte hva hun ville forandre. Vi ble enige om at hun skulle rette på det, og så endret jeg teksten i kildematerialet. For å unngå dette er det viktig for forskeren å gjengi uttalelsene i intervjuet på en sammenhengende måte. I transkriberingsarbeidet har jeg vært opptatt av å gjengi

intervjuet så nøyaktig som mulig, og i to tilfeller flyttet jeg på noen ord slik at setningsoppbygningen ble mer korrekt. Dette kunne selvfølgelig ha blitt problematisk fordi jeg kunne gått glipp av viktig informasjon. Noen ganger kan det at setningen ikke er ortografisk riktig bygd opp gi en informasjon. Det kunne for eksempel fortalt noe om at informanten nølte med svaret sitt. I disse tilfellene gikk jeg tilbake for å dobbeltsjekke om jeg hadde oversett noe. Det viste seg heldigvis at jeg ikke hadde gjort det.

6. Kategorisering

Etter at intervjuene var transkribert, lagde jeg et sammendrag av hvert enkelt intervju. Grunnen til det var for å gjøre analysearbeidet mer oversiktlig og mer nøyaktig. Når jeg hadde laget sammendragene innså jeg at materialet kunne kategoriseres fordi flere av spørsmålene kunne sammenstilles under samme hovedpunkt. Jeg fant etterhvert fram til tre hovedkategorier, nemlig informantenes kjennskap til begreper, informantenes utfordringer knyttet til den innagerende barnegruppen og informantenes forslag til tiltak knyttet til ulike sider i arbeidet med de innagerende barna.

6.1 Informantenes kjennskap til begrepene innagerende atferdsvansker, det innagerende barnet og sosial kompetanse.

Innagerende atferdsvansker, hva er egentlig det? 6 av 7 informanter mener at innagerende atferdsvansker kan assosieres med barn som er stille. Videre beskrives denne barnegruppa ved at de viser lite glede, at de ikke synes, at de er vanskelige å komme i kontakt med og at de tar lite initiativ til kontakt, at de har vanskelig for å komme inn i barnegruppa, at de kan virke innesluttet og at de sier lite. En av informantene mener at barn i denne kategorien kan ha et dårlig selvbilde, at de er selvutslettende og har liten selvhevdelse. En annen av informantene er opptatt av at det innagerende barnet ikke virker komfortabel med å være den det er, og at dette kan skape et vanskeligere forhold til andre mennesker. En tredje informant bruker begrepet ”borte i tapeten” når hun beskriver de innagerende barna.

Sosial kompetanse er et begrep som er svært godt kjent blant informantene.

Forklarende betegnelser som for eksempel: ”evnen til å være å være sammen med andre på en fornuftig måte”, ”samspill med andre, at man greier å ta kontakt på en ordentlig måte”, ”man skal kunne oppfatte situasjonen”, ”tilpasse seg omverdenen”, ”gjensidig kommunikasjon”, og det ”å kunne forholde seg til andre, og klare å omgås

---

andre i en sosial setting”. En beskrivelse som gikk igjen hos alle informantene når det gjelder det innagerende barnet i barnehagen, omhandlet deres manglende evne til å samhandle med andre barn og voksne i miljøet. Flere av informantene uttrykker personlig erfaring i arbeidet med de innagerende barna gjennom eksempler i forhold til barn de tidligere har arbeidet med. Her kommer de også med konkrete beskrivelser på hvordan barnet oppfattes av de voksne.

6.2 Informantenes utfordringer i møte med de innagerende barna i barnehagen.

Det var to utfordringer som gikk igjen oftere enn andre. Den første utfordringen gikk ut på det å klare å se de innagerende barna. 3 av 7 informanter nevner også på forskjellig vis at denne barnegruppa lettere kan ”glemmes” fordi de voksne må forholde seg til barn som er mer krevende. Den andre utfordringen gikk ut på det å etablere kontakt med de innagerende barna, og få dem til å etablere kontakt med andre barn og voksne i barnehagemiljøet. En tredje utfordring som ble nevnt var det å klare å etablere kontakt med et barn som tydelig er preget av en trist holdning til livet. Den fjerde utfordringen gikk ut på hvordan man skulle få et innagerende barn til å bli utadvendt. En av informantene sier hun synes det er vanskelig å komme med helt konkrete ting når det gjelder ting man kan gjøre med de innagerende barna.

6.3 Informantenes forslag til tiltak som kan være med på å utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse

Informantene hadde mange forslag til tiltak som kan settes inn når man har et innagerende barn i barnegruppa. Flere av informantene foreslår lekegrupper og det å integrere det innagerende barnet i mindre grupper som viktige tiltak. Flesteparten av informantene mener dette kan skape et sterkere og mer positivt fokus på de innagerende barna, samtidig som dette kan gi disse barna en mulighet til å utvikle

vennskap med andre og samtidig skape et større nettverk for seg selv i barnehagen. En av informantene nevner helt konkret at hun kan benytte seg av en- til en samtaler som tiltak for de innagerende barna, mens to av informantene vektlegger viktigheten av det å ha en voksen som støtte i lek. En informant er lite konkret på hvilke tiltak som kan settes inn i forhold til det å ha et innagerende barn i barnegruppa, men fokuserer på det å gi positive tilbakemeldinger og det å fokusere på barnets positive sider. To av informantene har beskrevet det å se barnet som et konkret tiltak. Alle informantene er enige om at de innagerende barnets selvbilde, selvhevdelse og selvtillit øker når de mestrer ulike ting. Det vil si at det å oppleve å ha positive erfaringer er viktig. Fem av syv informanter nevner det pedagogiske programmet ”steg for steg” som et mulig tiltak med tanke på å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse samtidig som man tar hensyn til til deres væremåte og identitet. Informantene er kortfattet i sin beskrivelse av steg for steg. Når det gjelder samarbeid, så nevner samtlige informanter at det er viktig å få til et godt samarbeide med foreldrene først, og deretter henvise barnet videre til PPT eller andre instanser. To av informantene er opptatt av at det er viktig å samarbeide i personalgruppa når man har et innagerende barn i barnegruppa. Ut ifra flere av intervjuene får jeg en forståelse av at det er viktig å få eksperthjelp fort.

Når informantene skulle svare på hvilken kompetanse de følte de hadde i forhold til innagerende atferdsvansker, så svarte 4 at deres egen kompetanse var litt mangelfull. Flere av informantene begrunnet dette svaret med at man skjelden snakker om denne barnegruppen i barnehagen, og at barna kunne bli litt glemt. En av informantene sier at de stille og rolige barna alltid har blitt sett på som barn som ikke har problemer. Tre informanter sier eller antyder hver for seg at de savner dette som tema i førskolelærerutdanningen. To av informantene synes det var vanskelig å finne informasjon og fagstoff om innagerende atferdsvansker både på nettet og i fagbøker. Informantene ser på det å få kurs som et viktig hjelpemiddel for å få mer kunnskap om innagerende atferdsvansker. På et slikt kurs ønskes det informasjon om hvordan man kan se etter kjennetegn og få forslag til hvordan et eventuelt opplegg kan se ut.

En informant etterlyser en mulighet for dialog med andre rundt dette temaet, slik at man kan utveksle refleksjoner rundt dette temaet. Flere av informantene reflekterer over hvor viktig det er at vi tenker over denne problemstillingen, og at det er skummelt å overse de forsiktige fordi de virkelig kan ha problemer. En informant reflekterer over at hun ikke har sett på de stille og rolige som barn med potensielle diagnoser før. Hun spør også seg selv om de har hatt flere av disse barna uten å ha tenkt over dette.

7. Drøftingskapittel

I dette kapitlet vil jeg forsøke å drøfte teori opp mot mine funn i de tre hovedkategoriene i kapittel 6.

7.1 Informantenes kjennskap til begrepene innagerende atferdsvansker, det innagerende barnet og sosial kompetanse.

Som tidligere nevnt i kategoriseringsdelen, så beskriver informantene begrepet innagerende atferdsvansker ganske likt, og stort sett alle informantene assosierte begrepet med barn som er stille. Informant nr 1 svarte som følgende når hun fikk spørsmålet om hvordan hun definerer innagerende atferdsvansker. ”Da tenker jeg umiddelbart på unger som er veldig stille og som kanskje viser litt lite glede”. Informant nr 3 beskriver innagerende atferdsvansker med setningen ”Et stille, innesluttet, spent barn”. Informant 6 sier ”Da tenker jeg på de barna som er stille, de som ikke gjør så mye utav seg, og de som det kan være vanskelig å sette i gang en samtale med”. Som tidligere nevnt i teoridel så hevder Lund (2006) at betegnelsen ”stille” ofte er brukt som merkelapper på de innagerende barna. Som nevnt i kategoriseringsdelen så beskriver informantene den innagerende barnegruppa med at de viser liten glede, at de ikke syns, at de er vanskelige å komme i kontakt med, at de virker innesluttet og at de sier lite. Informant nr 2 sier dette om de innagerende barna ”De kan jo være sjenerte og bestemmer seg for ikke å ville fram i gruppa”. Hva er det å være sjenert? Som nevnt i teoridelen så hevder Flaten (2006) at man før i tiden så på det å være sjenert som en dyd, mens man i nåtiden bruker begrepet sjenanse for å beskrive en ubehagelig sosial situasjon. Iversen, Lønberg og Oskal (2006) mener det er positivt å være litt innagerende eller sjenert fordi det gjør oss sosialt flinkere og mer sensitive. Når kan det oppleves som problematisk å være sjenert? Flaten (2006) hevder at sjenanse er problematisk for barnet når man er overfølsom overfor de signalene man mottar fra andre mennesker i sin omkrets. Flaten (2006) hevder videre

---

at det også er problematisk hvis man legger for stor vekt på eller konsekvent tolker signaler fra andre negativt. Hvis man ser nærmere på de innagerende barna, så kan man med en gang se at sjenanse kan komme til å bli et problem for denne barnegruppen. De innagerende barnas historikk forteller oss at denne barnegruppens bakgrunn i noen tilfeller kan være preget av utrygg tilknytning til primærpersoner (Jamfør Lønberg, 2006), eller at de har opplevd flere alvorlige og/eller uheldige opplevelser i løpet av barndommen sin. De innagerende barna har kanskje også opplevd manglende mulighet til å delta jevnlig i en jevnaldergruppe (Jamfør Lønberg, 2006). Hvis man sjelden er sammen med jevnaldergruppen vil man kunne oppleve at det kan være vanskelig å forstå de andre barnas mening med ting som gjøres eller ting som blir sagt. Videre tror jeg de innagerende barna i lys av det som tidligere er sagt, finner det vanskelig å forholde seg til de sosiale reglene fordi de kanskje ikke forstår helt hva disse reglene innebærer. Flaten (2006) hevder da at det å mestre den sosiale kompetansen kan bli svært vanskelig for de innagerende og/eller sjenerte barna. Utifra disse uttalelsene tror jeg det er viktig å holde nøye øye med de barna som kan defineres som sjenerte eller bare litt sjenerte. Jeg mener barnehagepersonalet i slike tilfeller burde diskutere seg fram til en felles definisjon på hva "sunn" sjenanse er, og tydelig definere når sjenansen går fra å være sunn til å bli problematisk. Dette betyr også at barnehagepersonalet må sette seg inn i hva innagerende atferdsvansker består av, for å kunne avklare om barnet bare er litt sjenert, eller om det beveger seg mot det å være et innagerende barn. Ut ifra infomantenes beskrivelser av det innagerende barnet ser jeg for meg et tydelig bilde av et barn som står mye alene, og som skjelden eller aldri tar initiativ til samhandling med andre mennesker. Disse beskrivelsene samsvarer mer eller mindre med Terje Ogdens beskrivelser om at det innagerende barnet er passivt, tilbaketrukket, og ikke minst usikker i sin omgang med andre mennesker (Jamfør Ogden, 1996). Denne informasjonen forteller meg at informantene har kunnskap om hvem det innagerende barnet kan være, og at de fleste har truffet på barn i denne kategorien før. Informant nr 2 mener at innagerende barn kan ha et dårlig selvbilde, og at de er selvutslettende og har lite selvhevdelse. Hun uttrykker det på følgende måte "De har kanskje et dårlig selvbilde og har liten

selvhevdelse. De er selvutslettende” Flaten (2006) hevder at dette ofte kommer av at de reagerer på de kravene som stilles i sosiale situasjoner, og dermed blir de stille og keitete. Flaten (2006) hevder videre at dette ubehaget etterhvert blir så stort at barna velger å trekke seg helt vekk. Alle disse beskrivelsene maler et bilde av hvordan et innagerende barn kan være, men det sier vel kanskje ikke så mye om hvilken type atferd man forventer å finne hos disse barna. For å beskrive selve atferden ville jeg brukt betegnelser som for eksempel at barnet virker hemmet, sosialt isolert, passivt, usikker eller kanskje forklart det med et ord som tilbaketrukkethet (Jamfør Lund, 2004b). En grunn til at informantene beskriver atferden noe uklart kan kanskje være at informantene er usikre på teorien bak begrepet innagerende atferdsvansker, eller at informantene kanskje har generelle manglende kunnskaper når det gjelder feltet innen innagerende atferdsvansker.

Informant nr 7 legger vekt på at det innagerende barnet ikke virker komfortabel med å være den det er, og beskriver dette ved å si ”De innadvendte føler seg ikke komfortable med å være den de er, de har vansker i forhold til seg selv og andre barn”. Hun sier også at ”Det kan foregå ganske mye ”inne i dem”. Jeg mener at disse to utsagnene kan settes i sammenheng med Ingrid Lunds definisjon av begrepet innagerende atferd. Hun definerer innagerende atferd som en benevnelse på en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv (Jamfør Lund, 2006). Når jeg hører disse utsagnene danner det seg et bilde av et barn som ikke har det bra følelsesmessig. Jeg tror at når et barn har vansker i forhold til seg selv og andre barn, så vil noen av konsekvensene innebære at dette barnet isolerer seg og velger å ikke prate om ting som foregår på innsiden. Dette barnet har kan ha opplevd negative ting knyttet til sin tidlige barndom (Jamfør Lønberg, 2006). Disse barna må få hjelp, og i følge Daniel Stern (Stern i Lund, 2004b) er det håp for innagerende barn i alle aldrer. Han påpeker at de tidligste negative sporene kan fjernes fordi det innagerende barnet kan møte andre mennesker, som for eksempel de voksne i barnehagen, og at disse relasjonene kan åpne opp for det innagerende barnets slumrende ressurser. Disse utsagnene sammen med Rammeplanens oppfordring om å ta barns følelsesuttrykk på alvor, kan hjelpe de voksne i barnehagen

---

til bli mer bevisste på hvordan man kan hjelpe det innagerende barnet til å få en bedre livskvalitet i barnehagehverdagen (Jamfør Rammeplan for barnehagen, 2006).

Informant nr 3 forteller: ”Jeg tenker ut ifra et barn som er hos oss. Barnet er stille, nikker, godtar alt vi sier og vi sier til barnet: Vil du?, og så nikker det.” Hun forklarer videre at hun ikke tror at barnet er så glad for alt som blir sagt, eller for alt som skjer. Hennes refleksjon ut fra dette, er at hun ikke tror at dette barnet har det så godt hele tiden. Hilde Larsen Damsgaard (2003) sier det er svært viktig å utvikle forskjellige tiltak som gjør barnet mer tydelig og synlig for seg selv og de andre barna i gruppa, når man tydelig kan se at dette barnet lider under sin rolle som det stille barnet i gruppa. Denne informantens beretning er et godt eksempel på at her har vi et barn som lider under sin rolle som det innagerende barnet i gruppa, og at det i dette tilfellet virker det som informanten har gjort seg opp en mening om at barnet trenger hjelp.

Informant nr 1 beskriver det innagerende barnet med at ”de må lirkes og lures i gang, og at de ikke viser noe særlig glede ved det å leke og det å være sammen med de andre i gruppa. De virker rett og slett litt lei seg”. Folkman (1999) peker på at det er viktig å lokke fram barnets vitalitet og energi. Med dette mener hun at vi i barnehagen må vise og lære de innagerende barna hvordan de skal gjøre ting og hva de forskjellige tingene og lekene representerer. Folkman (1999) hevder også at det innagerende barnet ofte vil måtte bli satt i gang med lek fordi det mangler erfaringer, eller at det ikke tør eller kanskje fordi det ikke kan eller forstår hvordan ting skal gjøres. Disse uttalelsene forteller at det er viktig at de innagerende barna får hjelp i forskjellige situasjoner, slik at de til slutt tør å trække over terskelen. I en slik situasjon tror jeg det blir viktig å gi barnet kontinuerlig veiledning, støtte og hjelp. Jeg tror informanten bruker ordene ”lirkes og lures” bevisst og at hun ser på dette arbeidet i et langsiktig perspektiv. Det jeg legger i det er at den innagerende barnegruppa trenger tålmodige voksne som har både tid og anledning til å gi dem mye oppmerksomhet, omsorg, kjærlighet, og ikke minst støtte i situasjoner som forutsetter samhandling med andre barn og voksne. Informant nr 1 benytter seg av et interessant uttrykk. Hun sier: ”de barna som jeg tenker på, er de som ikke viser glede og som blir borte i tapeten”. Dette spesielle uttrykket får meg til å tenke på boka

”Snill” av Gro Dahle (2002). Boka handler om en jente som heter Lussi, og som godt kan beskrives som et innagerende barn. I boka går faktisk Lussi inn i tapeten/veggen. Jeg tror ”borte i tapeten” er synonymt med det å være usynlig. Jeg mener bestemt at denne boken kan brukes som et viktig verktøy i arbeidet med denne barnegruppen, ved at barna får et innblikk i at de ikke er alene og at det er mulig å få hjelp til å komme ut av tilstanden som de befinner seg i.

Informantene var godt kjent med begrepet sosial kompetanse. Kjennskapen til begrepet kom tydelig fram gjennom uttalelsene i intervjuene. Informantene definerer sosial kompetanse som blant annet at det dreier seg om ”det å tilpasse seg omverdenen”, ”at man greier å ta kontakt på en ordentlig måte” og det ”å kunne forholde seg til andre, og klare å omgås andre i en setting”. Alle disse betegnelse samsvarer med Kari Lamers definisjon, som sier at sosial kompetanse handler om det å kunne mestre det daglige samspillet med andre, samtidig som det også handler om det å kunne lykkes i det å omgås med andre (Lamer, 1999). Lamer (1999) hevder videre at det å kunne omgås andre er viktig fordi det gir barnet en mulighet for å utvikle en sosial kompetent atferd. Det som kan skje hvis barn får vansker med samspill tidlig, er at de kan oppleve å tape status i barnegruppa, barnet kan oppleve å bli avvist og bli mer irettesatt. Dette er akkurat det som kan skje med den innagerende barnegruppen fordi de ofte blant annet mangler erfaringer i forhold til jevnaldergruppa. Ut i fra sammenligningene av definisjonene på sosial kompetanse, ser jeg at informantene har kunnskap om hva sosial kompetanse er, og hva som må til for å arbeide med dette i barnehagen. Informant nr 1 definerer begrepet sosial kompetanse mer inngående ved å si: ”det at man viser empati, medfølelse, kan trøste, kan skjønne at man har gjort noe vondt mot andre, og at man ikke minst kan forstå hvordan man gleder andre”. Dette er viktige egenskaper som skal til for å utvikle egen sosial kompetanse. Mitt inntrykk av denne definisjonen er at denne informanten har gjort seg mange refleksjoner rundt barns sosiale kompetanse, og at dette er noe hun arbeider mye med på egen arbeidsplass. Det kan også gi uttrykk for at hun har en betydelig kompetanse innen dette feltet. Alle informantene var dessuten opptatt av at det innagerende barnet har en manglende evne til å samhandle med andre mennesker

---

i barnehagemiljøet. Terje Ogden (1996) mener at det innagerende barnet trekker seg sosialt tilbake, at det er passivt, og at det nesten alltid virker usikker i sin omgang med andre. Dette får meg til å tenke at de innagerende barna mangler erfaringer i forhold til gjensidige relasjoner, og at de er usikre på seg selv og de andre barna i gruppa. Utifra dette trekker jeg den slutning at de innagerende barna mangler den sosial kompetansen som skal til for å delta i fellesskapet, og at det er viktig å gjøre noe med dette.

7.2 Informantenes utfordringer i møte med de innagerende barna i barnehagen

Når det gjaldt informantenes utfordringer i møte med de innagerende barna, så var det to utfordringer som gikk igjen oftere enn andre. Greier vi å se dem? sier informant nr 1. Informant nr 2 beskriver utfordringen slik: ”Den største utfordringen er at vi glemmer dem fordi det er andre barn som er stikk motsatt, som hevder seg masse og som vi må forholde oss mye til”. Informant nr 3 bruker samme beskrivelse som den andre informanten, men legger til at ”de stille barna lett kan bli borte i gruppa når de som krever sitt, krever de voksne veldig”. Nielsen (2007) sier i denne sammenheng at det krevende barnet får ofte hjelp, mens det usynlige barnet mer eller mindre kan bli glemt. Jeg tror nok det innagerende barnet kanskje kan glemmes av og til, i og med at det som regel aldri lager trøbbel. Noen voksne vil nok se på det innagerende barnet som et stille og snillt barn, som sjelden eller aldri ber om hjelp. Jeg velger å se på disse uttalelsene som flere sider av samme sak, og tror det alle vil fram til er at det kan være en utfordring å se disse barna. Dette står i sterk kontrast til Rammeplanens uttalelse om at vi må ha en evne til å se, oppfatte og ikke minst forstå barns ulike måter å uttrykke seg på (Jamfør Rammeplan, 2006). Hvorfor er det da en utfordring å se det innagerende barnet? Ut ifra tidligere spørsmål har det kommet fram at informantene hver for seg har en klar formening om hvordan det innagerende barnet kan være. Dette leder meg til å tro at det kan være vanskelig å skille mellom det barnet som bare er litt forsiktig og sjenert, og det barnet som kan defineres som

innagerende. Kan dette dilemmaet knyttes til at sjenerthet før ble sett mer på som en dyd enn et mulig problem? Hva må til for å stille diagnosen innagerende atferdsvansker? Et flertall av informantene nevner at de innagerende barna kan bli litt ”borte” til fordel for de utagerende barna. Jeg tolker det som at det kan bli fokusert mer på de utagerende enn på de innagerende barna. Jeg tror at den viktigste grunnen til at det kanskje fokuseres mer på barn med utagerende problemer er fordi denne typen atferd kan være svært forstyrrende, samtidig som den mye oftere kan virke og være mer truende for andre barn i gruppa. Det er selvfølgelig viktig at alle barn i barnehagen føler seg trygge, samtidig som det også er svært viktig at de med problemer knyttet til sosial samhandling lærer seg å omgås andre på en tilfredsstillende måte (Jamfør Rammeplanen, 2006). Jeg tror utifra informantenes uttalelser i intervjuene at de kanskje ikke er klar over at innagerende atferdsvansker er vel så vanlig i barnehagealder som utagerende vansker, og at denne diagnosen kan være like alvorlig. Jeg mener utifra disse utsagnene at det burde settes et sterkere fokus på å likestille de utagerende og de innagerende barna, og finne tiltak som kan fungere bra for begge barnegruppene. Informant nr 1 sier noe vesentlig om det å balansere tiden mellom de utagerende og de innagerende barna. Hun sier ”vi må kanskje av og til tilrettelegge for de som er fulle av pepp og initiativ for at de andre skal komme fram, og at vi sterkt oppfordrer de til å komme fram”. Dette utsagnet viser at hun ser viktigheten av det å balansere oppmerksomheten mellom de som krever noe hele tiden kontra de som ikke ber om, eller får så mye. Når informantene er bevisst på dette, tror jeg det er lettere å utvikle tiltak med tanke på å overvinne denne type utfordring. Den andre utfordringen gikk ut på det å etablere kontakt med de innagerende barna, og få dem til å etablere kontakt med andre mennesker i barnehagemiljøet. Dette ble blant annet formidlet gjennom uttalelser som for eksempel ”barnet tar sjelden kontakt med de andre barna”, ”det blir en utfordring å få kontakt med dem”, ”dette med at ungene skal få seg venner, det er vanskelig” og ”punkt 1 må være å få kontakt med dem”. Dette er en utfordring som må overvinnes fordi det er spesielt viktig at de innagerende barna føler seg godtatt av jevnaldergruppa. Lund (2006) hevder at det er viktig for de innagerende barna å bli

---

godtatt av jevnaldergruppa fordi man prøver ut ideer og forskjellig type atferd i denne gruppen, samtidig som man sammenligner seg med hverandre og lærer av hverandre både på godt og vondt. Videre sier Lund (2004b) at vennskap betyr ofte mye for barn i førskolealder. Bare en av informantene nevner det å bygge opp vennskap som et tiltak man kan sette inn når det gjelder det innagerende barnet. Jeg er overrasket over at så få har nevnt dette konkrete tiltaket med tanke på at dette er et svært viktig tiltak. Lund (2004b) hevder videre at en annen viktig grunn til å ta det med vennskap på alvor er at det innagerende barnet er mer sårbar når det gjelder det å utvikle et nært vennskap til et eller flere barn i barnegruppa. Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001) hevder også at det er svært viktig for barns oppvekst at det får venner og får lov til å være en i gjengen. Det viktigste informantene burde spørre seg selv om er da: Hvorfor er det vanskelig å få kontakt med de innagerende barna? Hva er det som gjør at denne barnegruppa sjelden tar kontakt med de andre i barnehagemiljøet? Hvordan kan vi nærme oss det innagerende barnet? Jeg tolker de foregående uttalelsene som et tegn på at flere av informantene er usikre på hvordan man kan etablere kontakt med det innagerende barnet, og at usikkerheten kan for eksempel bunne i at personalet har liten erfaring med de innagerende barna eller at de ikke har nok kunnskap i forhold til problematikken innenfor feltet innagerende atferdsvansker.

Informant nr 1 nevner en viktig grunn til hvorfor det er så viktig å etablere en kontakt med det innagerende barnet. ”Hvis unger bærer preg av at de har en sorg eller er deprimerte, så må vi prøve å få de i tale, og prøve å finne ut av hva det er for noe”. Når informanten bruker ordet må, så tolker jeg det dit hen at informanten syns det er viktig å ta tak i det ungene sliter med, før noe kanskje skjer. Folkman (1999) hevder de innagerende barna brenner inne med mange av de følelsene de har fordi de føler det kan være ”farlig” å vise følelser sammen med andre og alene. Dette kan være skadelig fordi barna kan bli både psykisk og fysisk syke av det.

To av informantene sier det kan være en utfordring å klare å bygge opp de innagerende barna, og samtidig gi dem et bedre selvbylde. Her tror jeg de mener at de innagerende barna oftest har liten tro på seg selv, og at de er redde for å tre fram og

bli synlige i gruppa. Dette stadfestes av Flaaten (2006) gjennom uttalelsen om at den sosiale angsten gir det innagerende barnet liten eller ingen tro på seg selv, og at det er med på å utvikle et dårlig selvbilde. Jeg tror disse utfordringene kan knyttes til for eksempel hvor mye tid man har med barnet, hvor god tilknytningen til barnet er, om tiltakene er vellykket og ikke minst hvilke holdninger de voksne i barnehagen har i forhold til det disse barna går igjennom til daglig i barnehagen. Informant nr 5 sier at ”utfordringen blir jo det å få dem utadvendt istedenfor innadvendt”. Hilde Larsen Damsgaard (2003) understreker at det å være stille og beskjeden ikke er noe man skal jobbe for at barn ikke skal være. Poenget her er å få de innagerende barna til å bli mer sosiale og mer nysgjerrig på å delta i det sosiale fellesskapet. Jeg tror ikke alle som er innagerende vil bli utadvendte, men tror det er riktig og viktig å gi de innagerende barna tro på at det de har å tilby er like verdifullt som det de andre har å tilby. Vi må akseptere at barn er forskjellige, og at ikke alle er like glade i å være i rampelyset. Med andre ord så er det ikke nødvendigvis slik at disse barna må ty til mye prat og hyppig sosial omgang for å bli akseptert, men at det er viktig at de lærer seg å hevde seg selv i situasjoner hvor dette er viktig, samt at de opplever det som positivt å samhandle med andre mennesker.

7.3 Informantenes forslag til tiltak som kan være med på å utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse

Flesteparten av informantene var veldig opptatt av å bruke lekegrupper og mindre grupper som tiltak for å utvikle og øke de innagerende barnas sosiale kompetanse. Folkman (1999) hevder dette tiltaket ofte er brukt i barnehagen for å ivareta barn som har problemer av forskjellig art. Jeg forstår utifra både teorien og informantene at dette tiltaket kan bidra til at de innagerende barna får bedre trening i å mestre sosialt samvær i samhandling med andre barn og voksne i disse smågruppene. Denne type gruppe bidrar også til at de stille barnas initiativ blir mer synliggjort, og at de voksne kan gå raskere inn med rett stimulering (Jamfør Folkman, 1999). Informantene sier det er viktig at man fokuserer på barnas interesser, og ikke minst det de kan i

---

lekegruppene/smågruppene. Tryggheten i slike små grupper burde sikres ved at gruppa består av barn dette barnet liker, og som det har lyst til å leke med. Disse uttalelsene forteller meg at informantene har fokus på individet i gruppa, samtidig som de tydelig aksepterer at barn er forskjellige, og at man av og til må ta individuelle hensyn til enkeltbarn i barnegruppa. Videre i prosessen vil det i følge informantene være behov for å få veiledning og støtte av en anerkjennende voksenperson, som har det som mål å få barnet mer inn i gruppa på en positiv måte. De mener at en voksen kan hjelpe barnet gjennom for eksempel ros, en-til-ensamtaler, avtaler av forskjellig art og ikke minst positive tilbakemeldinger. Jeg tror disse tiltakene på sikt kan øke de innagerende barnas status i barnegruppa, og gi dem en mer lystbetont hverdag i barnehagen. Det alle disse tiltakene har til felles er at de kan støtte det innagerende barnet i leken og i samhandlingen med de andre i barnehagen. Dette leder meg til å tenke at informantene har god kjennskap til, og at de har gode erfaringer i å bruke mindre grupper/lekegrupper som tiltak for å hjelpe barn inn i barnegruppa. Jeg forstår det slik at dette tiltaket er med på å sette mer fokus på det innagerende barnet, samtidig som det kan føles tryggere for barna. Jeg tror det er viktig å tenke bevisst igjennom blant annet hvor mange barn det burde det være på en slik gruppe, om når er det riktig å sette inn et slikt tiltak, og om barnet burde få en-til-en oppfølging parallellt med dette tiltaket. På den andre siden kan informantenes tydelige kjennskap og erfaring med små lekegrupper bety at de kanskje ikke har så mye erfaring i å arbeide en-til-en med de innagerende barna. Dette er ganske interessant med tanke på at man i mange barnehager arbeider en-til-en med barn som har for eksempel utagerende atferdsvansker og/eller språkvansker. To av syv informanter legger vekt på voksenstøtte til barnet, og bare en av informantene nevner helt konkret at man kan benytte seg av en-til-en samtaler for de innagerende barna. Dette kommer fram gjennom beskrivelsene "En ting man kan, er jo å dele opp i smågrupper og støtte det innagerende barnet i leken", sier informant nr 1. "vi ville kanskje også satset på at en voksen er litt mer på en, og har det for øye at man får barnet mer inn i gruppa", sier informant nr 2. Oskal (2006) hevder at det å skape en relasjon mellom den voksne og det innagerende barnet er svært viktig, og at dette kan

gjøres best via gjensidig kommunikasjon og samtale. Liv Gjems (2007) hevder det er viktig at de innagerende barna møter engasjerte voksne som kan hjelpe dem til å bygge bro mellom barnets nåværende forståelse og ferdigheter, og tilrettelegge for ny forståelse og nye ferdigheter. De innagerende barna trenger en voksen som kan hjelpe dem til å få fram sine egne perspektiver, samtidig som de trenger støtte slik at de tør å ta ordet i jevnaldergruppa. Det er overraskende at bare et fåtall av informantene har listet dette opp som et konkret tiltak, og tror dette nok en gang kan forklares ved at informantene har liten erfaring, og at de føler usikkerhet rundt det å arbeide i enerom med dette barnet. Jeg antar at den ene informanten legger vekt på dette fordi hun har erfart at de innagerende barna trenger hjelp til å bevege seg mot de andre barna i barnegruppa. Jeg ser også ut ifra disse utsagnene at disse to informantene er opptatt av at barna skal få tid og hjelp til å lære seg å komme inn i en lek på best mulig måte, og at de skal få en mulighet til å tilegne seg kunnskap om de forskjellige egenskapene som må til for å delta i lek.

Ingrid Lund (2004a) beskriver det å se disse barna, som det kanskje viktigste tiltaket man kan presentere for denne barnegruppa. Informant nr 3 sier at "Det må jo være at vi voksne ser det barnet". Informant nr 7 beskriver tiltaket slik: "at vi ser dem og tar vare på de, og hjelper dem" Lund (Lund i Oskal, 2006) sier det er svært viktig å se det innagerende barnet på en anerkjennende måte. Hva betyr ordet anerkjennelse? Schibbye (2004) sier at begrepet anerkjennelse handler om hvordan vi møter hverandre, og om hvordan vi behandler andre i et gjensidig samspill. I overført betydning tror jeg det betyr at vi må prøve så godt vi kan å møte det innagerende barnet på en positiv og respektfull måte hver eneste dag. I praksis betyr det at de voksne hver dag setter seg ned med det innagerende barnet, sier hei og småprater litt med det uten å forvente et svar der og da. Videre blir det viktig at den voksne tåler å bli avvist og aksepterer det uten å be om en forklaring. Gjennom tolkning av barnets non-verbale språk, kan man etterhvert lese seg fram til hva barnet liker eller ikke liker, og på den måten klare å nå inn til barnet. Disse tiltakene kan sammen med flere andre tiltak føre til at den voksne på sikt kan klare å oppnå en gjensidig kommunikasjon med det innagerende barnet. Samtlige informanter var inne på at det

---

å se disse barna var en utfordring. Ville det ikke vært naturlig å sette opp det å se barna som tiltak når akkurat dette ble sett på som en utfordring? Alle informantene er enige om at det innagerende barnets selvbilde, selvhevdelse og selvtillit øker når de mestrer ulike ting. Dette beskrives gjennom utsagn som ”prøve å finne det de er best på og la de få en følelse av at de mestrer ting, da øker selvbildet”, ”selvbilde er jo det å spille på mestring og finne ut hva barnet er god på” og ”Gi de oppgaver som de kan klare å mestre”. Lund (Lund i Oskal, 2006) hevder at det innagerende barnet trenger å få en meget konkret tilbakemelding på noe som det mestrer, og at disse tilbakemeldingene kan skape mer tro på det innagerende barnets egne evner, og øke dets selvtillit på sikt. Ulvund (2007) hevder at selvbildet handler mye om hvordan barnet oppfatter seg selv, og at det i stor grad formes av at barnet speiler seg i de andre barnas/voksnes reaksjoner. Når Ulvund sier at barnets selvbilde i stor grad formes ved at barna speiler seg i andre menneskers reaksjoner, så blir det desto viktigere å spille på det de innagerende barna mestrer og det de liker å gjøre. Dette er helt på linje med det informantene har uttrykt i intervjuene. Jeg tror på bakgrunn av det Lund (Lund i Oskal, 2006) sier om at det innagerende barnet trenger en meget konkret tilbakemelding på noe som det mestrer, at det blir viktig å begynne med å ta tak i en enkelt ting. Dette betyr at den/de voksne kanskje begynner med å observere det innagerende barnet, for så deretter å finne en type lek, en ting, en bok eller noe annet som barnet uttrykker at det liker, for så å lage et lite opplegg rundt dette. Jeg tror det er viktig at den eller de voksne som setter i gang et slikt prosjekt setter av rikelig med tid til denne aktiviteten. En av informantene kommer med et viktig poeng når det gjelder hva som konkret kan gjøres for å øke de innagerende barnas selvbilde, selvhevdelse og selvtillit. Informant nr 1 sier ”Vi må dempe de som alltid hopper fram og forteller om seg og sitt, slik at de som er stille og forsiktige kan fortelle eller bli oppfordra til å fortelle”. Videre forteller hun at for hver gang man får dette barnet til å komme fram og forteller, så viser de jeget sitt. Dette tolker jeg som at informanten er opptatt av å ta vare på alle barns egenart. Jeg tror også denne informanten er opptatt av å skape en så trygg atmosfære at de innagerende barna tør si noe. Når hun er opptatt av å dempe de som alltid hopper fram, så tror jeg hun

sender et signal til de innagerende barna om at hun er opptatt av å ta dem på alvor. Informantens intensjoner understøttes av Rammeplanens utsagn om at de voksne i barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg trygg nok til å utvikle sin egen personlighet (Jamfør Rammeplan for barnehagen, 2006). Dette betyr da at alle barn må få lov å komme fram og få sin stemme hørt. Noen ganger betyr det at de mer aktive barna må ta hensyn til de andre, samtidig som det noen ganger betyr at vi må akseptere at de aktive får lov til å uttrykke seg noe mer høylydt. Mange av informantene vektlegger betydningen av det å gjøre positive ting sammen med de innagerende barna når de snakker om hva som konkret kan gjøres for å øke deres selvbilde, selvhevdelse og selvtillit. De er også opptatt av å gi de innagerende barna positive tilbakemeldinger, positive opplevelser og positive erfaringer. Hva er det å gjøre positive ting? Det virker som det er vanskelig å komme med helt konkrete forslag til tiltak under dette punktet. Igjen tror jeg det kan komme av usikkerhet i forhold til arbeidet med de innagerende barnegruppa.

Fem av syv informanter nevner det pedagogiske programmet ”steg for steg” som et mulig tiltak med tanke på å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse, samtidig som man tar vare på deres væremåte og identitet. Informant nr 3 forklarer steg for steg med at ”det går ut på at de klarer å sette litt mere ord på de forskjellige følelsene”. Nasjonalforeningen for folkehelsen (2001) sier via steg for steg at man ved å bruke jeg-budskapet og ved å lytte aktivt til en annen person, så kan man lære seg og uttrykke følelser selv. Dette er helt nødvendig for at de innagerende barna skal klare å utvikle et positivt selvbilde (Jamfør Nasjonalforeningen for folkehelsen, 2001). I intervjuene er intervjuobjektene kortfattet i sin forklaring vedrørende hva steg for steg er, og hvordan dette programmet kan brukes som tiltak for den innagerende barnegruppa. Dette kommer fram i utsagn fra informant 3 med ”nå jobber vi med steg for steg, det er vel en måte å ta hensyn til væremåte og identitet”, og gjennom informant nr 7 ”Empati er at man ser på tegnene, hvilke følelser et barn har, og at man kan se er du glad? Er du sint, redd? At man da etterhvert lærer seg å ta hensyn til det. Så er det lettere å akseptere at vi er forskjellige og ta hensyn til hverandre, og det at ikke alle må gjøre det samme.” Informanten som eier det siste

---

utsagnet avslutter dette med å si at hun tror at dette kommer det forsiktede barnet til gode. Et fåtall av utsagnene i forhold til steg for steg var basert på praktisk erfaring, og det var bare en av informantene som gjorde et forsøk på å knytte sine kommentarer vedrørende steg for steg programmet til den innagerende barnegruppen. Hvorfor er det så få som har foretatt koblingen mellom steg for steg som et mulig tiltak og den innagerende gruppen? Dette er ganske interessant med tanke på at steg for steg er et mye brukt tiltak for å utvikle barns sosiale kompetanse. En av grunnene til dette kan være fordi undertegnede ikke var god nok som intervjuer på dette spørsmålet. En annen grunn kan være at informantene er usikre på hvordan man kan bruke steg for steg som et konkret tiltak for å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse.

Når det gjelder samarbeid, så nevner samtlige informanter at det først og fremst er viktig å ha et godt samarbeid med foreldrene til de innagerende barna. Informantene sier blant annet ”Først og fremst ville jeg samarbeide med hjemmet”, ”Det aller viktigste samarbeidet er jo med foreldrene. Vi kan få tips av foreldrene i forhold til hvordan man skal forholde seg til barna”, og ”Vi må jo også snakke med mor og far og spørre dem hvordan de oppfatter barnet sitt. Det er viktig for oss å høre hvordan de oppfatter barnet sitt, og at vi sammen blir enige om tiltak vi kan gjøre her i barnehagen, kanskje de kan gjøre disse tingene også”. Disse utsagnene er i tråd med det Lund (2004b) sier om at det er viktig å bidra til en anerkjennende kommunikasjon mellom foreldrene til det innagerende barnet og barnehagen. Lund (2004b) hevder hovedpoenget i denne sammenheng er at personalet møter foreldrene der de er. Dette innebærer en evne til å lytte til hva foreldrene har å si, samtidig som man viser interesse for dem og det de har å si (Jamfør Lund, 2004b). Det at informantene er opptatt av å samarbeide med foreldrene tyder på at de ser på dem som viktige samarbeidspartnere. Jeg tror det er viktig å være bevisst på å møte foreldrene med en holdning om at vi vil barnets og foreldrenes beste, samtidig som vi åpent setter ord på hvilke utfordringer barnet møter i sin hverdag i barnehagen. Jeg tror også det er viktig med en tett oppfølging og hyppige tilbakemeldinger og samtaler med det som mål for øye og informere foreldrene om viktige ting som skjer. Gjennom disse møtene

kan vi også få tilbakemeldinger om hvordan vi kan håndtere ulike situasjoner som kan oppstå. Informant 1 og 2 presiserer også gjennom ytringer som ”det er viktig å få til et samarbeide i personalgruppa også”, og ”selvfølgelig så må vi jo prate sammen i personalgruppa om at alle er innstilt på å gå fram på samme måte og bruke de tiltakene”, at det er viktig med et samarbeide innad i personalgruppa. Oskal (2006) sier at når man har et innagerende barn i barnegruppa, så må den voksne tenke nøye gjennom hvilke aktiviteter barnet ikke mestrer. Disse utsagnene oppfordrer til et samarbeid mellom de voksne som er i barnehagen. De voksne kan hjelpe hverandre med å være bevisste på hva de sier og gjør når de er sammen i barnegruppa ved å kommunisere kontinuerlig sammen. Når det gjelder å finne ut av hva det innagerende barnet mestrer eller ikke mestrer, så kan de voksne på den avdelingen gå sammen om å observere og prøve å finne ut av hva barnet liker eller ikke liker. Når personalet er enige om å samarbeide for å hjelpe det innagerende barnet, så tror jeg at det vil bli lettere for dette barnet å tørre å bli synlig. Når personalet ikke har kommet til en felles forståelse når det gjelder hjelp til det innagerende barnet, så er det kanskje lettere at barnet blir møtt på forskjellig måte av de voksne, og dette kan føre til at det tar lengre tid før barnet tør å komme frem i lyset. Når informantene nevner viktigheten av å samarbeide og snakke sammen, så forteller det meg at personalet på avdelingene deres er involverte i dette arbeidet og at de har en felles strategi for hvordan de innagerende barna skal bli møtt i barnehagehverdagen. Jeg tolker dette som at disse to informantenes personalgrupper er opptatt av å sette i gang tiltak i samråd med foreldrene, samtidig som de er bevisste på å følge opp disse sammen med barnet. I disse tilfellene tror jeg PPT vil bli kontaktet først etter at ulike tiltak har blitt drøftet, utført og evaluert. Hvorfor nevner ikke de andre fem informantene det med samarbeid innad personalet? Er det fordi samarbeid faller seg så naturlig at informantene ikke tenker på å nevne det, eller er det fordi disse informantenes personalgrupper ikke har en felles strategi i forhold til det å arbeide med den innagerende barnegruppa? Mange av informantene kommer forholdsvis fort inn på å bruke PPT som samarbeidspartner. Dette overrasker meg litt fordi jeg har fått et inntrykk av at PPT i mange tilfeller ønsker at barnehagen observerer og kartlegger

---

barna en tid i forkant av en eventuell henvisning. Det innagerende barnet vil i likhet med mange andre barn befinne seg i mange forskjellige systemer, og når det gjelder barnehagen er det viktigst å ha et samarbeid med instanser som blant annet PPT og barnevern (Lund, 2004). Når er det riktig at PPT og barnevern kommer inn? Hva kan de bidra med for at det innagerende barnet skal kunne utvikle og øke sin sosiale kompetanse? Det at PPT ønskes raskt inn, kan igjen være en indikasjon på informantenes usikkerhet i forhold til hvordan man skal arbeide med denne barnegruppa. Jeg finner det også interessant at informantene ikke har nevnt noe om samarbeid med for eksempel skolen i forhold til overgang fra barnehage til skole. Hvordan kan barnehagen og skolen samarbeide om dette, og hvilke tiltak kan være med på å gi disse barna en så god overgang som mulig? Stortingsmelding 16 (2006/07) vektlegger at en god overgang fra hjem og barnehage til 1. klasse på skolen kan ha stor betydning for skolegangen, selvbildet og senere kompetanse. For de innagerende barna kan denne overgangen by på problemer hvis ikke barnehagen og skolen sammen på forhånd har utarbeidet tiltak med det for øye å imøtekomme disse barna i henhold til de forutsetningene de har. Her kan det være lurt å invitere foreldre, helsesøster og/eller PPT med i samarbeidet om overgangen fra barnehagen til skolen. Hva kan skje med den innagerende barnegruppen hvis barnehagen og skolen ikke maktet å følge opp disse barna? Liv Gjems (2007) hevder at det er en sammenheng mellom barns språklige mestring i førskolealderen og deres senere læring på skolen, og at barn som har skaffet seg et stort og variert ordforråd og en god begrepskunnskap vil kunne klare seg bedre på skolen. I og med at de innagerende barna ofte har et mindre utviklet språk enn de sosialt flinke barna, så vil det sannsynligvis gi seg utslag i en vanskeligere skolestart. Paulsen og Bru (Paulsen og Bru i Stangeland, 2007, 3. avsnitt) mener det er sannsynlig at de stille elevene får dårligere karakterer enn de som er aktive, samtidig som lærerne ser på de innagerende som en barnegruppe som ikke er så interesserte, motiverte eller så deltagende som aktive barn. Disse holdningene kan bidra til at det innagerende barnet ser på seg selv som en taper etterhvert, og da er det lettere å falle utenfor. Disse utsagnene forteller oss hvorfor det er så viktig å se og følge opp de stille barna, og jeg tror disse barnas

framtidspregninger kan endres hvis de blir tatt på alvor. De voksne burde ta seg tid til å se og ikke minst følge opp tiltakene som er satt opp, slik at de innagerende barna opplever at de klarer og mestrer ting som er viktige for skoleforståelsen deres.

Samarbeid med helsesøster og barnevern er heller ikke nevnt i forbindelse med intervjuene. Hvorfor? For meg er helsesøster den første fagpersonen disse barna og deres foreldre møter, og hun er den eneste som følger dem opp gjennom hele barnehage- og skoleløpet. I mine øyne blir det da svært viktig å ha et godt samarbeid med helsestasjonen og helsesøster, dels fordi hun har kontakt med det innagerende barnet gjennom både barnehage- og skoleforløpet og dels fordi hun oftest har opprettet et godt og fortrolig samarbeidsforhold til barnets foreldre i barnets tidligste barndom. Hvor kommer barnevernet inn? Hvis et innagerende barn har en forelder som har et rusproblem, eller hvis dette barnet har blitt utsatt for vold, omsorgssvikt eller for eksempel seksuelle overgrep, kan det tenkes at det innagerende barnet kommer innunder barnevernet. I slike tilfeller er det svært viktig å ha et samarbeid med denne institusjonen.

Flere av informantene definerte sin egen kompetanse i forhold til feltet innagerende atferdsvansker som noe mangelfull. Dette ble beskrevet gjennom utsagn som for eksempel "litt dårlig", "jeg har ikke så mye, skulle gjerne hatt mer", "jeg føler vel kanskje ikke at vi har mye kompetanse på dette" og "jeg tror ikke vi har kjempemye kompetanse på det". Hele fire av syv informanter konstanterte at de kanskje burde hatt mer kunnskap på dette feltet. Dette tolker jeg som at over halvparten av informantene ikke er så godt kjent med hva innagerende atferdsvansker er. Jeg er litt overrasket, fordi vi gjennom flere forelesninger innen spesialpedagogikken disse siste årene har blitt fortalt hvor viktig det er å gripe fatt i denne gruppen med barn. Dels også fordi vi har hørt utsagn om at konsekvensene kan bli alvorlige hvis de innagerende barna ikke blir sett allerede i tidlig barnehagealder. En annen tanke som faller meg inn, er at hvis man ikke vet tilstrekkelig nok om innagerende atferdsvansker så kan det kanskje bli vanskeligere å få øye på det innagerende barnet i en til tider travel barnehagehverdag. Det at barna av og til blir litt glemt, og at man

---

skjelden snakker om dem kan tyde på at man ikke ser på dette som et alvorlig nok problem. Hva kommer det av at informantene har noe begrenset kunnskap innen feltet innagerende atferdsvansker? Det kan selvfølgelig bero på at fokus på denne problematikken varierer fra høgskole til høgskole. Hvem kan bidra til å gi informantene og barnehagene generelt mer kunnskap innen dette temaet? Tre av informantene etterlyser dette temaet i tilknytning til førskolelærerutdanningen. Dette er et overraskende funn med tanke på at det blant disse informantene er en som bare har jobbet noen få år som førskolelærer. Hvordan vektlegger høgskolene og universitetene denne barnegruppa? Når to av informantene syns at det er vanskelig å finne informasjon og konkret fagstoff om dette temaet i forhold til barnehagebarn, så styrker det min tro på at dette temaet kan bli viet mer plass i institusjoner som utdanner de som har eller får barnehagen som arbeidsplass. Samtlige informanter etterlyser kurs og mere kunnskap om den innagerende barnegruppen. Flere informanter uttrykte på slutten av intervjuet bekymring over å kanskje ha oversett et innagerende barn i tiden som har gått mens de har arbeidet i barnehagen. Andre uttrykte bekymring for å ikke tenkt nok over denne problemstillingen. Disse refleksjonene viser at informantene er villige til å gå i seg selv, og at de er opptatt av å lære mer om barnegruppa. Avslutningsvis får det meg til å tenke at de ønsker å ta den innagerende barnegruppa på alvor, men at de trenger hjelp til å få satt i gang tiltak som tar sikte på å synliggjøre disse barna i større grad enn før.

8. AVSLUTNING

Jeg har med denne masteroppgaven forsøkt å belyse hva innagerende atferdsvansker er og hvilke utfordringer det knytter seg til den innagerende barnegruppen i barnehagen. Videre har jeg også sett på hvordan man kan utvikle og ikke minst øke de innagerende barnas sosiale kompetanse gjennom tiltak som har det for øye å få de innagerende barna mer synlige for andre barn og voksne.

Etter å ha intervjuet 7 informanter sitter jeg igjen med en følelse av at alle gjenkjenner et innagerende barn, men at flere av informantene er usikre på hvilke konkrete tiltak som kan være med på å hjelpe denne barnegruppen. Dette kom tydelig fram gjennom informantenes egenuttalte hovedutfordringer. Informantene anså det med å klare å få øye på, eller å se det innagerende barnet som en høyst aktuell utfordring. På samme tid synes de også det var utfordrende å klare å etablere kontakt med det innagerende barnet, og å få barnet til å etablere en egen kontakt med andre mennesker i barnehagemiljøet. I denne sammenheng uttrykte flere av informantene bekymring knyttet til at de innagerende barna kunne bli litt ”borte” i forhold til de utagerende barna.

På tiltakssiden var informantene opptatt av at lekegrupper og det å la det innagerende barnet være i mindre grupper kunne fungere som gode tiltak for å utvikle de innagerende barnas sosiale kompetanse. Informantene nevnte få tiltak knyttet til voksen – barn tiltak. Steg for steg ble nevnt som tiltak av mange informanter, men få klarte å foreta den rette bindingen mellom det pedagogiske programmet og den innagerende barnegruppen. Når det gjaldt samarbeid ble foreldresamarbeid og samarbeid med PPT vektlagt i stor grad, mens jeg hørte lite om samarbeid knyttet til Barnevernet, Helsestasjonen med helsesøster i spissen og samarbeid med skolen knyttet til overgang fra barnehage til skole.

I intervjuene opplever jeg at informantene ønsker å være der for de innagerende barna, men at mye av tiden kan gå med til å aktivisere de som krever mer. I noen av intervjuene har informantene åpent sagt at de føler at egen kompetanse ikke er så god som den burde være. Dels på grunn av at de har liten erfaring med det innagerende barnet og dels fordi temaet ikke er så godt kjent blant de som arbeider i barnehagen.

Utifra teori- og empiridelen ser vi hvor viktig det er at de innagerende barna møter profesjonelle voksne som tar seg rikelig med tid til å hjelpe og veilede dem i kunsten å samhandle med andre på en positiv måte. Før vi gjør det tror jeg det kan være viktig at den voksne tenker bevisst gjennom hvilket syn hun eller han har på de innagerende barna. Det vil også være viktig å se på seg selv, og på hvilken måte man møter de innagerende barna. Deretter blir det viktig å sette seg inn i relevant teori og forsøke å sette inn tiltak som kan hjelpe de innagerende barna til å utvikle og øke sin egen sosiale kompetanse.

Forskning konstanterer at et barn som har et begrenset ordforråd og begrepskunnskap, og som samtidig ikke er så sosialt dyktig, vil kunne møte større utfordringer når det kommer opp på skolen. Sannsynligheten for at denne beskrivelsen samsvarer med det innagerende barnet er stor. Hvis dette bildet av det innagerende barnet vedvarer gjennom skoleløpet er sannsynligheten stor for at dette barnet/denne ungdommen får problemer med lavt selvbilde og at hun/han kan få vanskeligheter med å etablere seg i yrkeslivet etter endt skolegang. Denne forskningen viser hvorfor det er svært viktig at barnehagemiljøet tar den innagerende barnegruppen på alvor, og ikke minst hvorfor det er viktig at fagmiljøene rundt barnehagene sørger for en grundig belysning av temaet.

Kildeliste

- Befring, Edvard (2002): *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Brodin, Marianne og Ingrid Hylander (1999): *Å bli seg selv. Daniel Sterns teori i barnehagens hverdag*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Brodin, Marianne og Ingrid Hylander (2004): *Selv-følelse –å forstå seg selv og andre*. Oslo: N.W.Damm & Søn
- Damsgaard, Hilde Larsen (2003): *Med åpne øyne. Observasjon og tiltak i skolens arbeid med problematferd*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag
- Flaten, Kirsten (2006) "Sjenanse. Barn og unge med sosial angst" I: *Spesialpedagogikk*. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 08)
- Folkman, Marie-Louise (1999): *Utagerende og innadvendte barn*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Folkman, Marie-Louise og Eva Svedin (2004): *Barn som ikke leker –fra ensomhet til sosial lek*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Gjems, Liv (2007): *Hva lærer barn når de forteller? Barns læringsprosesser gjennom narrativ praksis*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke
- Halvorsen, Knut (2003): *Å forske på samfunnet*. Oslo: Cappelens Akademiske Forlag
- Hedenbro, Monica og Ingegerd Wirtberg (2002): *Samspillets kraft. Marte Meo – mulighet til utvikling*. Oslo: Kommuneforlaget
- Hellevik, Ottar (2002): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holter, Harriet (2002): "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning" I: *Kvalitative metoder i samfunns-forskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Iversen, Lena Godnes, Lise Marit Lønberg og Solveig Oskal (2006) "De usynlige elevene - teori og bakgrunn" I: *Spesialpedagogikk*. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 08)
- Juul, Jesper og Helle Jensen (2003): *Fra lydighet til ansvarlighet*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Kalleberg, Ragnvald (2002): "Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog" I: *Kvalitative metoder i samfunns-forskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Kvale, Steinar (2001): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag
- Lamer, Kari (1999): *Du og jeg og vi to! Om å fremme barns sosiale kompetanse*. Teoriboka. Oslo: Universitetsforlaget

-
- Leiulfsrud, Håkon og Bjørn Hvinden (2002): "Analyse av kvalitative data: Fikserbilde eller puslespill?" I: Kvalitative metoder i samfunns-forskning. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Lund, Ingrid (2003) "Hun sitter jo bare der!" I: Spesialpedagogikk. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 03)
- Lund, Ingrid (2004a) "Anerkjennelsens kunst" I : Spesialpedagogikk. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 04)
- Lund, Ingrid (2004b): Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke
- Lund, Ingrid (2006) "Opplevelsen av å ikke høre til" I: Spesialpedagogikk. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 08)
- Lønberg, Lise Marit (2006) "Risikofaktorer og beskyttende faktorer knyttet til innagerende atferd" I: Spesialpedagogikk. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 08)
- Nielsen, Anne (2007): Fra snill til englevill. Oslo: Pedagogisk Forum
- Ogden, Terje (1996): Atferds-pedagogikk i teori og praksis. Om arbeid med atferdsproblemer i teori og praksis. Oslo: Universitetsforlaget
- ... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring. Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartement, 2006-2007. (St.meld.nr. 16)
- Oskal, Solveig (2006) "Tiltak for innagerende elever" I: Spesialpedagogikk. Oslo: Spesialpedagogikk (Nr. 08)
- Pape, Kari (2004): Æ trur dem søv. Om aktive voksne og sosial kompetanse i barnehagen. Oslo: Kommuneforlaget
- Personalveiledning – barnehage. Steg for steg. Oslo: Nasjonalforeningen for folkehelsen, 2001
- Rammeplan for barnehagen. Oslo: Barne- og familiedepartementet, 1996. (Q-0903 B)
- Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartementet, 2006. (F-4205 B)
- Schibbye, Anne-Lise Løvlie (2004): En dialektisk relasjonsforståelse. I psykoterapi med individ, par og familie. Oslo: Universitetsforlaget
- Solli, Kjell-Arne (1993): Elever i konflikt. Samspillsbrudd og atferdsproblemer i skolen. Oslo: Universitetsforlaget
- Stangeland, Silje (2007): Stille elevar tapar i skulen. URL: <http://www.forskning.no/artikler/2007/oktober/1192022280.58/artikkel> (Lesedato: 15.10.2007)

Sørli, Mari-Anne og Thomas Nordahl (1998): Problematferd i skolen. Hovedfunn, forklaringer og pedagogiske implikasjoner. Hovedrapport fra forskningsprosjektet "Skole og samspillsvansker". Oslo: NOVA rapport 12a/98

Temahefte om barns medvirkning. Oslo: Kunnskapsdepartementet, 2006. (F-4217 B)

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold. Oslo: Kunnskapsdepartementet, 2006. (F-4214 B)

Ulvund, Stein Erik (2007): Forstå barnet ditt 5-8. Oslo: J. W. Cappelens Forlag

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Leif Ove Larsen (2007): Metodebok for medievitenskap. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke

Tove Jansson (1962): Det usynlige barnet Ninni

Gro Dahle og Svein Nyhus (2002): Snill

Vedlegg 1

11.12.06

Barnehagesjef i   kommune

Unni Dahl Ottesen

Intervju/innsamling av data i forhold til masteroppgave som omhandler innagerende atferdsvansker blant barnehagebarn

Jeg er for tiden student ved Universitetet i Oslo, og skal skrive en masteroppgave som har innagerende atferdsvansker blant barn i barnehagen som tema. Min foreløpige problemstilling er som følgende:

*Hvilke utfordringer møter vi i arbeidet med de innagerende barna i barnehagen?
Hvordan kan vi gjennom forebyggende arbeid og tiltak utvikle denne barnegruppas relasjoner og øke deres sosiale kompetanse?*

Jeg ønsker med dette brevet å spørre dere i *** kommune om deler av barnehagepersonellet kan være interessert i å være informanter i min masteroppgave? Det jeg ønsker er å foreta et personlig intervju med 12-15 personer innen kommunens samlede barnehagepersonell, gjerne innen alle faggrupper i de respektive barnehager. Hvert intervju vil ta ca 1 time, og informantene vil få tilsendt en intervjuguide en uke før intervjuet foretas. Hvis det faller seg naturlig under intervjuets gang ønsker jeg å stille et par oppfølgingsspørsmål underveis. Intervjuguiden vil inneholde 8-10 spørsmål. Intervjuene vil bli foretatt av undertegnede i perioden februar til og med april, og jeg er svært fleksibel i forhold til når det passer for den enkelte barnehage å få besøk av meg. Informantene vil bli anonymisert i oppgaven, og jeg vil i forkant av innlevering sende et eksemplar til hver barnehage, slik at de kan se over oppgaven og gi meg tilbakemeldinger hvis de ønsker at noe av teksten skal forandres på før innlevering.

Jeg legger også ved kopi av prosjektplan for masteroppgave slik at dere kan se hvordan jeg har tenkt å bygge opp masteroppgaven, og hvordan jeg vil ivareta informantenes rettigheter i forhold til datatilsynet, Lov om personregister mm.

Håper på positivt svar

Vedlegg 2

INTERVJUGUIDE

- 1) Hvordan vil du definere begrepet innagerende atferdsvansker?
- 2) Hvordan vil du definere begrepet sosial kompetanse?
- 3) Hvordan ville du beskrive det innagerende barnet i barnehagen?
- 4) Hvilke typer utfordringer føler du at dere møter i arbeidet rundt disse barna i barnehagens hverdag?
- 5) Hvilke tiltak kan settes inn, og hvem er det lurt å starte et samarbeid med når man oppdager at man har et innagerende barn i barnegruppa?
- 6) Hva kan konkret gjøres for å øke disse barnas selvbilde, selvhevdelse og selvtillit?
- 7) På hvilken måte arbeider dere for å utvikle de innagerende barnas relasjoner til de andre barna i gruppen?
- 8) Hvordan kan man utvikle denne barnegruppens sosiale kompetanse samtidig som man tar hensyn til deres væremåte og identitet?
- 9) Hvilken kompetanse føler du at dere har i forhold til dette spesielle feltet?
- 10) Føler du at dere trenger mer kompetanse på dette feltet, og i tilfelle hva?